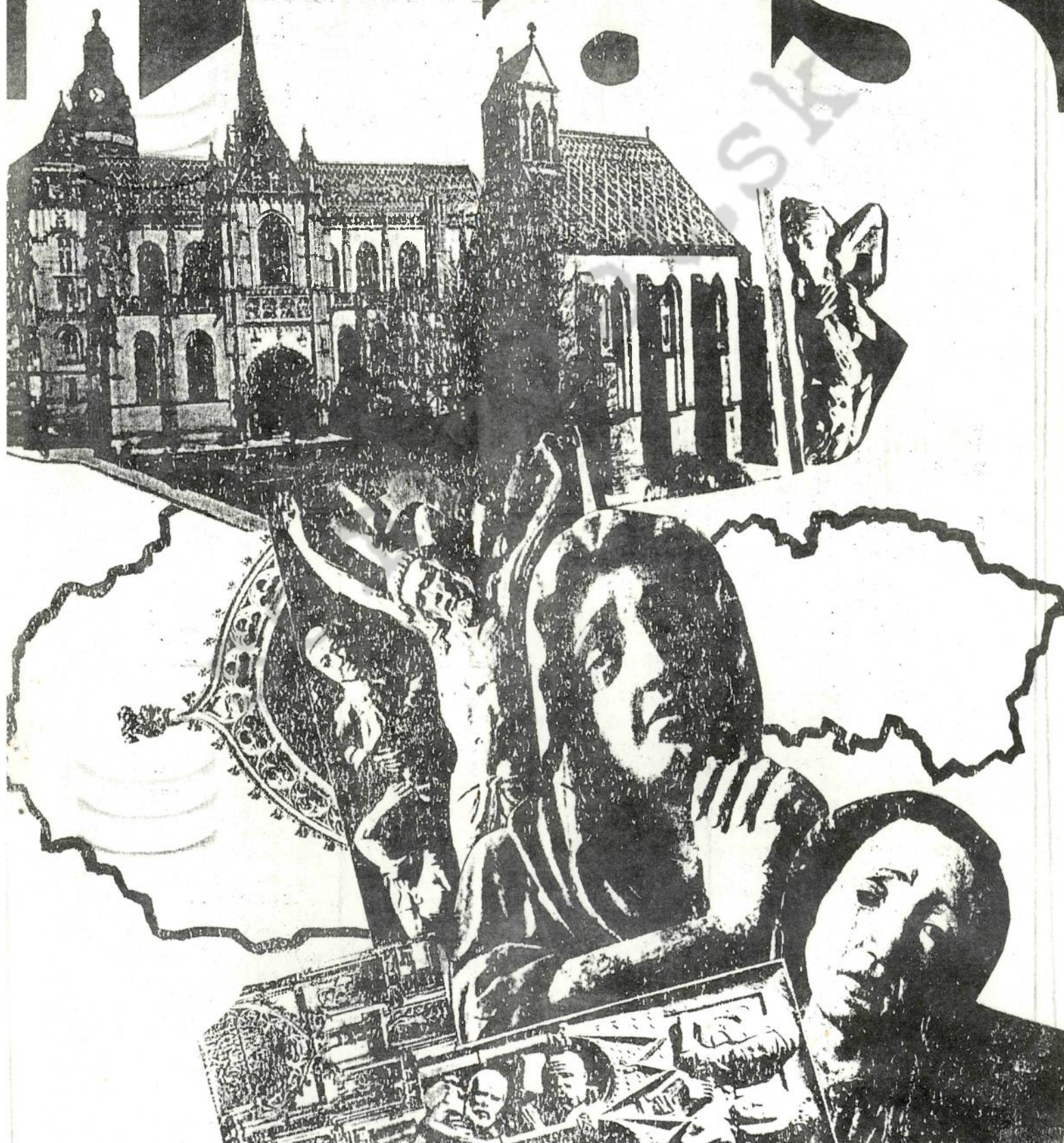


Slovenska



REHOĽNÉ SPOLOČENSTVO A SÚČASNÝ SVET

Agresivita dnešného sveta voči hlbšiemu praktickému, spoločensko - náboženskému životu i hodnotám vytvoreným, afekt umelého chvíľkového opojenia z úspechov vedy, disponovania jadrovou energiou, pýchy a konzumu, politických intríg a afér, náboženských siekt rasizmu, zabíjaniu i kupčeniu s najhlbšími ľudskými hodnotami, terorizmom a anarchiou morálky, ponúka obraz drámy oklamaného, rozčarovaného človeka na svojej ceste, ktorú nastúpil opustiť križovatku nesprávnou výpadkovkou. Vo svojej túžbe dosiahnuť neprimeranou formou definitívu pokojného, bezstarostného, šťastného života bez Boha, už tu na zemi, si vyrazil dych života - nevyhnutne k nemu potrebný - v duchovnej sfére, nerešpektujúc skutočnosti ako Desatoro Božích prikázaní, sviatočný život, modlitbu....

Tichí odchod kresťanstva z verejného života, vytratenie sa kresťanskej atmosféry z národov spolu s jej hlbokou tradíciou, polooprázdne kostoly, zmenšujúci sa počet kňazov, rehoľníkov, prenasledovanie spravodlivých, diskriminácia veriacich a narastajúci tlak ateizmu, naštrbuje postupne i popri mnohom dobrom, čo sa na poli spoločensko-náboženského života robí i tie najoptimistickejšie prognózy viery, nádeje, lásky. Blúdiaci tieň strachu o zajtrajší deň deputoval k najhlbším záhybom duše človeka. A je to len jej neuhasiteľný smäd po pravde, dobre, krásne, ktorý regeneruje a udržuje vôľu v nádeji veriaceho i neveriaceho, dešifrovať vo svojom svedomí kód lásky Božej a jeho záujmu o človeka. Dnes oboch spája spoločný problém ; svet nebude lepší, pokiaľ nebudem lepší ja.

Pre Cirkev i veriaceho z toho vyplýva prakticky uskutočňovať dokumenty II. Vatikánskeho koncilu a ďalej ich rozvíjať. Pre neveriaceho, spojiť sa so všetkými ľuďmi dobrej vôle a žiť v zhode so svojim svedomím.

Boh dal ľuďom základnú životnú úlohu, aby ho ako Stvoriteľa, vykupiteľa a Darcu života stále viac poznávali a milovali. Táto človeku najvlastnejšia úloha, poznať Boha a v láske sa zdokonaľovať, je obsiahnutá v každej oblasti - profesii života. Práve v podmienkach rehoľných spoločností dostáva špecifický ráz ; stáva sa posvätným povoláním, kde sa človek osobitným spôsobom zasväcuje Bohu v poslušnosti, chudobe, službe ... Boh ho povoláva k hlbšiemu duchovnému životu, ktorý je potrebný tak z hľadiska Cirkvi - mystického tela Kristovho /nezastupiteľnosť žiadneho údu/, ako aj celého sveta /celé stvorenie má byť privedené, prinavrátené k Bohu/. Z tohto pohľadu je pre Cirkev a svet existencia rehoľných spoločností nevyhnutná. Potvrďuje to i sama história, osobitným spôsobom vplyv vzrastu i úpadku rehoľní na vývoj ľudskej spoločnosti.

Snahou rehoľného spoločenstva v súčasnosti by mala byť senzitivnosť poznať znaky doby, správne analyzovať jej zmeny a problémy, ale aj výdobytky a v potrebnej miere

ich skĺbiť s charizmom svojho rehoľného zamerania. Vedieť spojiť obrovský kapitál rehoľnej histórie a tradície s novými potrebami. V knihe "Dialogy s Pavlom VI." píše autor, Ján Guilton: "Treba byť súčasne starým i moderným, hovoriť v duchu tradície a hovoriť aj primerane súčasnej citlivosti. Čo by oročilo, keby sme hovorili pravdu, ale keby nás ľudia tohoto času nepochopili." Ide tu o to, vybrať z pokladnice rehoľného spoločenstva veci staré i nové, vytvoriť tak pre Cirkev a svet zdravú základňu moderného rehoľného spoločenstva. Boli to vždy zakladatelia rehoľí, ktorí vlastným založením rehoľných spoločenstiev diagnostikovali najväčšie poruchy a deformácie spoločnosti a vedeli v otázkach nápravy myslenia i praktického života dobu predbehnúť. V rehoľiach sa sústreďoval kapitál Cirkvi. Od modlitby, spiritualistiky, kňazských povolaní, vedy, kultúry a umenia až po nevyčerpatelný poklad slúžiacej lásky v sociálnych sférach života. Na toto bohatstvo sa nedá zabudnúť a nemie ostať zaprášené prachom storočí. Obnovené ho treba postaviť do opozície voči akýmkoľvek zneužívaniu a nečestnému degradovaniu duše človeka na úroveň tvora bez perspektívy večného života. Nemyslím tu len na oblasť náboženskú ale na celý obsah vedy, kultúry a života vôbec. Proti démonickým, hororovým filmom a demoralizujúcej televízie treba postaviť produkciu filmov a programov z kresťanských spoločností. Proti schizofrénii a paranoi umenia, treba postaviť harmóniu zdravého umenia, akumulujúceho v sebe aspekt dobra, lásky i rozporu a kritičnosti.

Dnešnému svetu, v ktorom ide predovšetkým o prevýchovu človeka, pomôžu len tie rehoľné spoločenstvá, ktoré splnia požiadavky syntézy kontemplatívности s praktickou službou tak, aby v tomto spojení bola zastúpená ochota, otvorenosť, pružnosť k všetkému novému a dobrému, čo nám prináša vývoj spoločnosti.

Cirkev, aby ukázala silu lásky v skutkoch, aby vedela obhájiť svojím životom pravdu Kristovej nauky, potrebuje modlitbu všetkých jej členov, ale najviac rehoľníkov. Modlitba o učiť sa modliť je ich celoživotným programom. Je to najdôležitejší prostriedok k vyproseniu milosti. Je to rozhovor duše s Bohom, kde sa spája a vzájomne dopĺňa celá Cirkev - víťazná, trpiaca, bojujúca - v jediný organizmus, v ktorom má každý úlohu /plán/. V dnešnej dobe sa dá očakávať zvlášť silné pokušenie zanechať modlitbu. Životné tempo, horúčkovitá činnosť a kolos informácií, neradi prepúšťajú miesto zahľbenosti, modlitby, tichu meditácií. Hrdosť zo skvelých vedeckých výdobytkov, ktoré prevýšili všetku fantáziu, na druhej strane však chaos a neschopnosť človeka k ich správrenu užívaniu, ušávajú veľkosť rozporu medzi slovom "mať" a "byť". Človek, aby čím viac "mal", ponoril svoje ego do slepého, jednostranného zneužívania vedy a života. Porušená autonómia zeme i hodnoty ľudského života sa odzrkadlili v tragickom pohľade na celé národy i jednotlivcov duchovnou vyprahlosťou, egoizmom, hladom, chorobami, vojnami. Svoj sen o blahobyte slova "mať" človek dosnival, pretože sa nedá slúžiť čomu aj mamone. Tento

tlak pochopiteľne pôsobí na celú Cirkev i každého kresťana. V tejto atmosfére sveta, ktorý svojou morálkou a néročnosťou zaväzuje každého kresťana v jeho svedomí verejne do-svedčovať svoju príslušnosť ku Kristovi, sa javí načerpanie síl a odvahy z modlitby existenčnou podmienkou. Ak podobartovne môžem napísať, že laik v tomto boji vďaka priamej účasti môže niekedy "vypadnúť", pozabudnúť na modlitbu a prenechať tak ťažkosť boja na druhých, rehoľník to nesie nikdy. Pre všetkých platí modlitba = život a opačne, ale rehoľné spoločenstvá zvlášť. Stáva sa nevyhnutnou a naj-potrebnějšíou tak v individuálnej forme ako i spoločnej. A o to vlastne v rehoľnom spoločenstve ide; mať jedného ducha a jednu myseľ. K nej sa pridružujú ďalšie závažné úlohy v oblasti filozofie, teológie, vŕučby, praktickej služby atď. Schopnosť vedieť objaviť najpotrebnejšie úlohy rehoľného spoločenstva v Cirkvi a vo svete a dokázať ich kvalitne štruktúralne usporiadať, závisí od vedenia rehoľní a hlavne kvality noviciátu. Prvoradou úlohou je viesť rehoľníkov k hlbokému duchovnému - svätému životu. Rozvíjať prirodzené, od Boha dané charizmy /Boh stavia na prirodzenosti/, súmerne so všeobecným vzdelaním a orientáciou vo svete. V dnešnom svete je od rehoľníkov žiadaná väčšia samostatnosť rozhodovania za svoju osobu a univerzálnosť ich povolania. Spomenúť treba i oblečenie - znak osobitného zasvätenia Bohu. Je to zároveň svedectvo Kristovho služobníka pred svetom. Nevylučujem však, že pri niektorých prácach a apoštoláte by sa dalo uvažovať z praktických dôvodov o prispôbení oblečenia, alebo o rozšírení formy odevov.

Tento problém je zvlášť aktuálny v štátoch východného bloku. V Československu, kde je činnosť rehoľní prakticky zakázaná, alebo zbrzdená na minimum, pristupuje k tomuto formálnemu rozdeleniu /oblečenie / i organizačné delenie a obmedzenie priameho a pravidelného kontaktu s predstaviteľmi. Za tejto situácie sú od rehoľníkov zvlášť žiadane čnosti samostatnosti, múdrosti odvahy, opatrnosti, rozhodnosti, už z toho dôvodu, že ateistická propaganda a štátny aparát využívajú i tie najmenšie chyby z nepozornosti i z nevedomosti. Pre dnešných svetsky zameraných ľudí, ktorí nemajú pochopenie k celoživotnému sebacetovaniu sa pre druhých v akejkol'vek forme spôsobu života, dosvedčujú takto žijúci rehoľníci skúsenosť, že sa to dá, že takýto spôsob života existuje a je spoločensky nutný. Súčasné rehoľné spoločenstvo nech je viazané žiť v akýchkoľvek spoločensko-politických podmienkach, malo by svedčiť o životaschopnosti tohto života, v ktorom sa človek môže zmysluplne realizovať so všetkými svojimi vlastnosťami, rozvíjať ich, dať ich do služby ľudstva. Svet musí poznať i ovocie tohto života - radosť, pokoj, trpezlivosť, dokonalosť a nado-všetko lásku.

Nadväzujúc na vyššie spomenuté poznámky týkajúce sa zdokonaľovania a rastu rehoľného spoločenstva ako celku, chápe sa duchovná aktivnosť každého rehoľníka ako nezastupiteľná. Jednotlivec a spoločnosť sú spojené nádoby. Ako sa zdokonaľuje jedna osoba /jeden úd/, tak sa zdokonaľuje

i celé spoločenstvo /celé mystické telo/. Od rehoľnej osoby sa teda právom očakáva hlboké presvedčenie o povolání žiť podľa rehoľných slubov a v zásadách rehoľnej spoločnosti. Pravda, raz nájsená a pevne zakotvená, oslobodzuje. K tejto pravde a Božej vôli a milosti, ktorú človek rehoľným povolaním získava, sa priďruhuje i zodpovednosť. Vedomie zasvätenia celého seba, duše i tela, i celého života Bohu, má vzbudzovať hlbokú dôveru a snahu žiť v užšom a teda i dokonalejšom kontakte s Bohom. Sám Ježiš k takémuto vzťahu vyzýva; "kto chce byť dokonalý, nech zaprie sám seba... buďte teda dokonalí, ako je váš nebeský otec ..."

Jedným z najväčších pietriedkov úzkeho spojenia s Bohom je pre rehoľníka modlitba. Ako sa hovorí, modlitba má byť tak prirodzeným úkonom života ako dýchanie. K rehoľným osobám sa upriamujú prosby mnohých ľudí i žiadosti celého veriaceho ľudu o vyprosenie poľehmania pre rôzne potreby a požadatia svetské i cirkevné. Rehoľná osoba sa má ráde modliť, dlho a kvalitne. Ona má najlepšie vedieť spájať modlitbu s prácou. Spolu s rehoľným spoločenstvom má modlitba rehoľnej osoby pre zachovanie pokoja a prinávratenia sveta k Bohu rozhodujúci vplyv. Tak ako jediniec bez množstva by bol izolovaný, množstvo by bolo zas bezacne, ak by sa neopieralo o jednotlívca.

Súčasnosť vyžaduje od rehoľnej osoby dobré všeobecné vzdelanie. Je prirodzené očakávať v bežných životných situáciách od duchovnej osoby, viac jemrocitnosti a rozvážnosti ako u druhých, viac odvahy, múdrosti, láskavosti, vyššiu morálnu zodpovednosť, už z toho dôvodu, že duchovné osoby sú viac pozorované i viac posudzované. Každá rehoľná osoba by sa mala snažiť podľa daných osobných možností doplniť všeobecné vzdelanie, sledovať dianie vo svete, pokiaľ je to možné z hlavných oblastí života. V období stále intenzívnejšej výmeny informácií vďaka moderným komunikačným systémom je neuspelateľné izolovať rehoľníka v kláštore a odstrániť tak prirodzený kontakt so svetom, pokiaľ odlúčenosť od sveta nie je priamou náplňou jeho rádu. /Myšlím tu na čisto kontemplatívne rády/. Rehoľník musí mať pečať kvality rehoľníka i pečať kvality platného člena ľudskej spoločnosti. Osobnostný príklad duchovných osôb v dnešnom sekularizovanom svete sa nesmie podceňovať.

Zvláštna situácia pre rehoľné spoločenstvá vznikla po roku 1950 - rozpušenie rehoľí v Československu. Štát svojvoľným zásahom znemožnil prirodzený život a vývoj rehoľí. Zatykaním, prenasledovaním, olúpením kláštorov o majetok, boli rehole nútené veľa vecí riešiť improvizovane a výhradne tajne. Za danej situácie sa javí naštrbenou hlavne vec jednoty rehoľného spoločenstva /napr. spoločné bývanie/ a vôbec základného zmyslu rehoľného života ako úzkeho spoločenstva.

Špecifická situácia dvojvládia cirkevnej hierarchie tiež nepridáva veľa dobrého k jasnemu vyriešeniu situácie rehoľí. Staršie rehoľné osoby dožívajú v charitných domoch a mladí rehoľníci, roztrúsení v rôznych civilných profesiách veľakrát ťažko nachádzajú možnosť čerpať potrebné milosti vychádzajúce zo spoločenstva. Za tieto situácie sú nároky

na jednotlivé rehoľné osoby veľmi vysoké. Veľkú pozornosť si preto zasluhuje noviciát, kde sa z veľkej miery rozhoduje o bytí a nebytí rehoľníka samého i celého spoločenstva.

Vlastnosťou, ~~alebo čnosťou~~ azda najpotrebnejšou a najočakávanejšou z hľadiska apoštolátu a služby bližnému, je čnosť trpezlivosť a obetavosť a z nich vychádzajúce sa zrieknutie všetkého, čo nie je Boh. Čnosť obetavosti vychádza z evanjeliových rád a sám Ježiš k nej volá všetkých, ktorí chcú s ním užšie spolupracovať. Každý rehoľník má mať svoj životný vzor v Kristovi, ako ho mali v ňom i samotní zakladatelia rehoľí. Stotožnenie sa s Kristom predpokladá stotožniť sa so životnými skúsenosťami a dedičstvom duchovného života jednotlivých zakladateľov. S odkazmi sv. Františka: "Pane, daj... aby som sa snažil viac potešovať, než chcieť, aby ma potešovali, viac druhých chápať než chcieť aby ma chápali, viac milovať, než byť milovaný". Sv. Jozefa Kalazanského: "Každá námaha je nepatrná, keď ide o to, aby sme si získali nebo". Sv. Vincenta z Pauly: "Zjednotenosť s vôľou Božou je poklad kresťana a liek na všetky biedy, lebo obsahuje všetky čnosti". Sv. Alfonza Licurského: "Treba všetko promôcť, všetkého sa zrieknuť, aby sme získali všetko". Sv. Don Bosko: "Pre vás študujem, pre vás pracujem, pre vás žijem a pre vás som ochotný obetovať aj život... Keď vám hovorím, že sa vám dávam celý, to značí, že si nič neponechám pre seba". Starovekí pohania hovorievali: "Aj keď sa zlomím, ale sa nechcem". Plnosť rehoľného sebaobetovania není a prevracia obsah tohto motto: "Ohnem sa, ale sa nezlomím". Ohnúť sa pod Božou vôľou, nič si neponechať zo svojho egoizmu a sebaľásky, nezlomiť sa pod ťarchou ťažkostí a neustúpiť zlu, ponecháva človeka v dravom prúde väčšiny, ale zriedka ho núti plávať proti prúdu. Taký človek - rehoľník - nežije už seba, ale ... chce byť čo najviac, aby čo najviac mohol dávať.

Pestrosť rehoľných spoločenstiev dokazuje, ako sú pre Cirkev potrebné. Akokoľvek sú veľké rozdiely medzi jednotlivými zameraniami rehoľí /od rýdzo kontemplatívnych až po praktické, slúžiace sociálnou láskou/, spája ich jedno puto - Cirkev. Pre ich nezastupiteľnosť vo veciach vnútorného života Cirkvi, majú plné právo jej stálej a úplnej podpory. Boli to rehoľníci, ktorých sv. Otcovia - Pápi, posielali ohlasovať pravú Kristovu náuku tam, kde to bolo najviac potrebné, či už v oblasti misijného dieľa, alebo urovnávať lokálne spory náboženského alebo svetského rázu. História nás poučuje, že v prelomových obdobiach Cirkvi, si zvládnutie takýchto problémov vyžiadalo priamo založenie nového rádu či kongregácie. V súčasnosti to nie je iné - činnosť Matky Terezy, sestry Emanuely a ďalších, poukazujú popri nadmernom blahobyte a vysokej životnej úrovni dnešného sveta na hlavné prechodky voči milosrdenstvu a solidarnosti s chudobnými a

hladu úctami. Preto základnou úlohou Cirkvi vo vzťahu k reholiam, zahrnujúc v sebe prepojenie so svetskými inštitúciami, nemá byť len ochrana, pomoc, podpora, ale aj úzka spolupráca na všetkých úrovniach a usmernenie v práci i teologickej čistote.

Od spoločnosti majú právo na prejav plnej úcty, pochopenia a tolerancie. V súčasnosti by bola potrebná aj objektivná snaha o vzájomnú podporu a spoluprácu, ale hlavne snaha o jednotný názor na existenčné problémy ľudskej spoločnosti. Je známych veľa prípadov zlyhania dnešného človeka - reprezentanta súčasného modelu humanizmu, demokracie, etiky ... Pre naše časy je charakteristickým práve to, že rozum a spravodlivosť sa už nevládzu udržať vlastnými silami. Potrebujú novú oporu. Preto je stále častejší javom, že ľudí, ktorí veria vo veci neviditeľné bude treba na to, aby viditeľné veci boli milované správny spôsobom. Vyššie svetlo bude nevyhnutne potrebné aby sa poznalo svetlo. Primitívny slogan v znení - ušívaj kolko sa dá, lebo zajtra zomreš, sa bude musieť zmeniť sa Boží príkaz - miluj svojho blížneho ako seba samého. Strata hodnoty života, vzťahu, úcty človeka k človekovi, je pre reholníkov zvlášť bolestivú v oblasti sociálnej starostlivosti, zdravotníctva. Inštitucionalizácia zdravotníctva popri určitom zľaknutí a zrychlení práce, priniesla absenciu priateľského kontaktu človeka s realitou choroby, procesu zomierania i smrti. Človek bez nášteky na prirodzeného pohľadu sa začal obávať týchto skutočností, čo sa prejavilo nielen v cieľavedenom zaídení a strate záujmu, ale priamo v odpore a nechuti mať niečo spoločné s ľudským utrpením a bolesťou. Citelné odchody zdravotníckeho personálu, z nemocníc, z útavov sociálnej starostlivosti, milióny hladujúcich, umierajúcich, chudobných ... sú dokumenty tejto skraty ľasky a obetavosti. Zároveň sú však dôkazom, že reholníci, ktorých zasvätenie sa Kristovi oslobodzujú aj od posledných korienkov sebelásky, majú práve a najväčšie šance úplne sa darovať službe najhladanejšiemu, najorustenejšiemu, najjednoduchšiemu, najprenechodanejšiemu.

Aké možnosti reholnej formy života sa v budúcnosti presadia závisí od reholníkov sarých. Ak uvažujeme o miere a schopnosti človeka vlastnými rozhodnutiami a vôľou zasahovať do Božieho plánu, natoľko bude patriť budúcnosť reholiam, natoľko sa budú reholníci snažiť sväte žiť a spolupracovať vzájomne medzi sebou i so svetskými inštitúciami. /Nemyslím tu vzťah Cirkvi a štátu v podmienkach socializmu, kde nepripúšťam žiadny kompromis/. Pri terajšom vývoji spoločnosti je málo pravdepodobný návrat reholníkov do obrovských starých kláštorných komplexov, škôl, nemocníc atď. Pravdepodobnejšie sú menšie reholne spoločenstvá a domy, ktoré sú už samy o sebe schopné pružnejšie reagovať na potreby rádu i na aktuálne požiadavky doby, Cirkvi, sveta. Je to tiež faktom,

že rehoľné spoločenstvá sú nútené okolnosťami /malý počet rehoľníkov, finančné problémy.../ v niektorých polhoch svojho zamerania odstúpiť - sorigovať činnosť v profesiách v minulosti vykonávanými výhradne nimi. Myslím tu konkrétne na školstvo a zdravotníctvo, ktoré sú inštitucionalizované, hmotne i finančne dotované štátom. V tomto vývoji je nutné vyriešiť mieru spolupráce rehoľí so štátnym sektorom. /Viaceré školy, univerzity nadviazali s rehoľníkmi spoluprácu na základe ktorej si pozývajú rehoľných profesorov učiť, podobné spolupráce existujú i v nemocniciach so zdravotníckym personálom/.

V oblasti spolupráce s laikmi vidím perspektívu v nadviazaní úzkeho styku s tzv. tretími rádmí /napr. tretí rád sv. Františka/. Viaceré rehole, či kongregácie by mali považovať o založení takýchto alebo podobných rádoľ. Títo ľudia sa snažia žiť podľa rehoľných zásad a vzájomne sa spoznávať s rehoľníkmi, čím môžu priblížiť a sprostredkovať ostatným ľuďom krásu a vznešenosť tohto povolania. Je isté, že tretie rády sú veľkou pomocou pri riešení životných povolaní a pre mnohých boli odrazovým mostíkom k úplnému zasväteniu sa Bohu. Takáto kombinácia umožňuje širokú spoluprácu v apoštoláte a je schopná v sebe zahrnúť množstvo potrebných profesií. Výsledkom takejto spolupráce, vzájomného sprostredkovania informácií je obojstranná úcta a obohatenie duchovného života. Laik potrebuje mať vo svojom obzere, lepších i horších ideálov, i ideál duchovného povolania - služby a obety pre bližných. Rehoľník potrebuje poznať a vedieť ako žije svetský človek, aby vedel aktualizovať svoje povolanie - modlitbu, službu, výchovu, osobný príklad.

Téma budúcnosti rehoľí svojím obsahom a hĺbkou presahuje vklad mojich vedomostí i kompetencií sa k nej vyjadriť odbornejšie. Myslím si však, že do budúcnosti neexistuje žiadna šablona /schéma/, ktorá by presne určovala cestu a vývoj rehoľných spoločenstiev. Každé rehoľné spoločenstvo si bude musieť s pomocou Cirkvi a väčšou alebo menšou konfrontáciou so štátnou hierarchiou vybojovať cestu samo, a to v takých politických a hospodárskych podmienkach, v akých jestvuje. Terajšie rehoľné spoločenstvá nesmú stratiť ducha tradície a myšlienky z ktorej vzišli, ale nesmú stratiť ani kontakt so svetom a so spoločnosťou, ktorá sa v ňom vyvíja nech je akákoľvek.

Pri hľadaní nového, modernejšieho a dokonalejšieho sa nesmie zabudnúť, že to musí byť cesta pravdy v súlade s Bohom, ktorý je Cesta, Pravda, Život, v súlade so sv. Otcom - Pápešom i v súlade s overenými zásadami a hodnotami, ktoré učiteľskému úradu Cirkvi zanechali sv. Otcovia a tradícia.

Ján Záhorský

S L O V Á C I

Roky som vnímal ako skutočnosť jednu polopravdu, ktorá delila náš štát na krajinu historickú a krajinu bez minulosti, akéhosi nádhého. Pravdou je, že ku tejto úplne prekrútenej skutočnosti prispela aj profesionálna slovenská historiografia. Keďže nemala peruke kroniky kráľov a kniežat spísané ich platenými literátmi, došla ku záveru že o slovenskej histórii niet preto hovoriť.

Môj dedo bol sedliak, ktorý brával do ruky len dve knižky, písno sväté a svätovoľtešský kalendár. Jeho dedo bol tiež sedliak a čítal iba písma sväté, lebo kalendár v slovenčine vtedy ešte nevychádzal. Pri potulkách slovenskými horami od Pezinskej Baby cez Javorinu, Poľanu, Fatru a Tatry až po Vihorlat obdivoval som krásu dedín skrytých v dolinách, prírodou priamo zamaskovaných pred zrakom cudzinca. V týchto dedinách a ešte kus nad nimi na trávnatých lúčach storočia žili ľudia, ktorým veľmi nechýbal kráľ, lebo im nemal čo dať a nedostupné lesy s úľabinami ich obránili. Medzitým dolu pri rieke, po úzkej ceste Považím či Pohroním, hnali sa dejiny na kopytách keltských aj rímskych koní, Atilla stavel a zrovnu bolil svoje koňané šiatre, ranených s opaterou nechával na slovenských lučinách aby mohol upresniť dejiny sto kilometrov ďalej o novú perážku cisárskych légii.

Prešli naozaj tisícročia až učení archeológovia vykopali pod vrstvou hlíny alebo zbúraných múrov túto jednoduchú skutočnosť ľudského správania sa. Ak prepadli keltskú osadu Bóčovio, pobili tých, ktorí s nimi bojovali. Ženy boli pre bojovníkov vždy rovnako zvodné aj ccožné. Po víťaznej bitke ich priťahovali do svojich družín ale časť kvôli nim prešli kus Európy, aby nakoniec zahubili svoj kmeň nie mečom a po meči, ale v rozriedenej krvi cudzích matiek svojich detí. Achilles nechal skoro vykrvárať Grékov pod Trójou pre Brízovu dcéru. Pomocou Sabiniak vznikel slávny Rím. Potomok na svetovej križovatke ciest aj dejín v strednej Európe musí vzdať hold matkám všetkých kmeňov, ktoré tu cez tisícročia rozložili svoje často viacstoročné domovy. Boli to aj naše matky.

Zatiaľ čo hľadáme na brehu Dunaja a jeho prítokov kontúry slovenských osád z roku 500, tú istú riekku spomína Herodotos v roku 500 pred Kristom. Je mu taká známa, že na jej príklade usudzuje ako asi vyzerá egyptský Níl, ten o ktorom určite nepochybujeme že by nebol dosť historický.

"Podľa mňa...hovori Herodotos... v úsudku idem od známych vecí k neznámy, Níl má rovnakú úroveň ako Istros. Rieka Istros totiž pramení v krajine Keltov pri meste Pyrene a svojím tokom rozdeľuje Európu na dve časti. Istros tečie cez celú Európu a ústí do Čierneho mora, kde leží Itria ktorú obývajú osadníci z mesta Miléta."

O tom že Milétenia zakladali osady a bojovali po veľkej časti Stredozemného mora až po Sicíliu a poznali podrobnosti mnohých krajín aj riek, Dnepru, Donu aj Dunaja, vieme od viacerých gréckych aj rímskych autorov. Pojem známeho a neznámeho završuje Herodotos svojím vyhlásením: "...Istros tečie cez obývané krajiny a je mnohým známy, ale o premenoch Nílu nikto nemôže nič povedať."

Krajina našich predkov bola naozaj mnohým známa tisícročia pred Svätoplukom aj tisícročia po ňom. Ona je vlastne stále rovnako známa podľa ľudí, ktorí v nej žijú a podľa diela ich rúk a rozumu. Sporný je len predmet historického záujmu. Pokiaľ hľadali naši archeológovia kráľovské koruny, nemohli nájsť našu históriu. Keď sa zamerali na mlynské kamene, kosy a motyky, nachádzajú zrazu dôkazy Slovákov nielen na Devíne, v Bratislave a Nitre ale aj v Holiaroch pri Čalčve, Prievidzi alebo Šebestovciach pri Košiciach. História dnešnej Európy a jej národy majú dobové znaky vyvíorené z atomových elektrární, aut, lietadiel a počítačov, ale aj z krásnych domov, spevov a tanca. Žeby od dnes zostávali pre budúce generácie historickými iba Anglicko, Dánsko a Holandsko a pár ďalších krajín, v ktorých si ľud ponechal kráľov ?

Ľudské vyslenie je od nepamäti poplatné našemu správaniu sa voči vládcom. Kmeň, ktorý sa rozšíril počtom aj hmotnými statkami, potreboval chrániť svoj majetok a riadiť svoj život vládnu mocou. Neiracionálnejšou vládou ktorá nepotrebovala vládne budovy, inštančné sudy, verejnú ani tajnú bezpečnosť, bol kráľ a jeho družina. Nie div, že hrdosť všetkých európskych národov sa odvodzuje práve od dlhky rodokmeňa svojich kráľov a vojnových výprav ktoré víťazne završili. Aj Homér nám opisuje z desaťročného pobytu Grékov pod Trójou len pár týždňov ich urputných bojov. Vieme si domyslieť že väčšiu časť strávili zhánením potraviny, výrobcu nástrojov aj rodením detí, ktoré sa stali zatiaľ školopovinnými.

Zo školských lavíc som si odniesol veľmi strohú informáciu o akosi franskom kupcovi Samovi, ktorý mal dosvedčiť veľkosť a vŕchnosť našich predkov. Zrejme pre obchodné zaneprázdnenie nestihol dať spísať kroniky svojej vlády. Urobil chybu pretože nás tým vyradil na veľa storočí z klubu historických národov. V tých istých školských rokoch som chodieval s babičkou horami a dolinami na jarmoky.

Unášal mu ruch jarmočiska, húfy ľudí ktorí kupovali aj predávali ale hlavne veľa rozprávli, spomínali aj vymyšľali. Jarmok potreboval veľa ľudí a zo všetkých sveta strán. Bola to na jednom mieste natlačená akadémia vied aj tlačová kancelária, miesto výmeny poznatkov vedy aj techniky našej doliny so svetom. Až neskôr v kresle neďaleko videl som na takomto jarmoku slávny sprievod kupca Sama s vozmami naloženými tovarom Ďalekej francúzskej ríše. Boli to meče a štíty, ktoré mohli kupovať len rovnako odvážni muži, ale aj malé a zrkadlá, ktoré kupovali parádnice dievky a ženy. Na jarmoku panovala vždy len vzájomná úcta rovnocenných a pectivých ľudí.

Ak bol kupec Samo ochotný a zrejme aj chtivý zostať medzi našimi predkami, musel ich považovať za rovnocenných alebo lepších od krajanov z Ďalekej Gálie alebo Byzancie, od všetkých ktorých stretával na dlhej ceste - medzi Parížom a Konštantinopolom. Túto logickú dedukciu sme povýšili v mnohých dnešných vedách na metódu objavovania pretrhaných súvislostí.

Sám dôkaz existencie Sama a jeho spontánnej voľby našimi predkami za svojho vodcu, bez prítomnosti cudzích vojsk, ba práve pred tvárou ich hrozby, je potvrdením existencie vyspelého národa. Mal na najvyššiu dobu svoju vlastnú vyspelú kultúru a obýval rozsiahle územie naväzujúce na povodie Dunaja. Práve týmto povodím sa dodnes vinie Samova európska západovýchodná autostráda. Že si vybral dobrých bojovníkov zistil nielen on, ale aj franský kronikár Fredegar. Vo svojich zápisoch z rešpektom spomína Samovo víťazstvo nad vtedy najsilnejšou západoeurópskou armádou pri Mogastisburgu dnešnej Bratislave v roku 632. Za takéto minulé úspechy by mali Slováci nárok aj na prihlášku do NATO.

Za tridsaťpäť rokov svojej vlády stihol Samo rozšíriť skutočnú moc našich predkov na územie oveľa väčšie ako je dnešné Slovensko. Cez svojich dvadsaťdva synov a pätnásť dcér stihol aj obohatiť slovenskú krv franskými génmi. Tiež jeden z odznakov našej príslušnosti ku zakladateľom rodu Európanov. Historici jasajú, kultúrna propaganda bohato využíva a deti sa majú čo učiť ak sa sponenie Veľkomoravskej ríše s jej kniežatami a kráľmi. Konečne môžeme zhodiť slovenský komplex národa ktorý bol veľkým, ale stal sa malým.

Pravdu povedané pri rozprávaní o našich prvých národných vládcach musíme si v ľmi strážiť slová, aby sme sa nepreriekli nad ich niektorou lumpárinou. Boli to mužovia chrbri, zaznamenali podľa zrovnávacej kráľovskej metódy veľa prepádov, drancovaní a búraní hradov nepriateľov. Nedivme sa, veď to boli naozajstní predkovia Slovákov. V histórii Európy si vydobili vďaka týmto činom dôležité miesto a na druhom svete im určite s úctou podávajú ruky rímski cisári aj anglickí králi. Možno aj zbojníci typu Hitlera alebo Stalina si šepkajú v kúte božej väznice ako bolo predsa len dobre, že nebojovali so Svätoplukom.

O slovenských kniežatách Mojmírovi, Pribinovi, Rastislavovi aj kráľovi Svätoplukovi sa popísalo veľa kníh. Ich činy hrdinské aj podlé zaznamenali historikovia pre ktorých bol výrazným celého národa kráľ. Trébia Slovákov je že obdobie Veľkomoravskej ríše je jediné v celej našej národnej histórii vrátane dnešných dní, ktoré je objektívne a dostatočne plasticky zpracované. Aká vzácna jednota pohľadu obdobia feudalizmu a jeho osvietenecov, demokratickej spoločnosti vymedzenej dvomi vojnami aj komunistickej totality s jej jednostranným triednym pohľadom. Zdá sa však, že ani táto dobre známa Poľana našej minulosti nebude stačiť Slovákom za curriculum vitae pre prijatie do spolku rodiacej sa slobodnej demokratickej Európy.

Najúžasnejšou stránkou života a profilu veľkomoravských Slovanov je skutočnosť, že s etnikou, kultúrou, rečou, zvykmi a náboženstvom vedeli prežiť tisíc rokov, modernou rečou povedané bez dopĺňania pohonných hmôt. Lietadlo ktoré obletí zemeľu bez pristátia obdivujeme ak zázrak techniky. Národ ktorého štát zanikol v roku 906 a znovu sa objavil na scéne Európy v roku 1939 nemá na tomto kontinente obdoby. Prítom nielen nič nestratil zo svojich ľudských hodnôt, ale stihol sa vnútorne obohacovať, aby rovnocenne vstúpil po ťartovnom výstrele ktorý bol zároveň posledným výstrelom svetovej vojny.

Aké to boli hodnoty ktoré stihol národ za necelých štyristo rokov viacej menej samostatného vývoja ovplyvneného iba náhodnými vpádmi Avarov vytvoriť a uchovať si?

Z odpovedí modernej archeológie vieme, že kmene našich predkov, ktoré sa vyznačovali rovnakou kultúrou, kultúrami národného života, spôsobom života aj pohovavania, s menšími odchýlkami nárečí aj spôsobu reči obývali územie väčšie ako je dnešná republika Čechov a Slovákov. Boli početnejší ako nordy nájazdných Kúnov, Avarov alebo nesporných Maďarov. Keď hrozilo nebezpečie a museli bojovať medzi sebou, dokázali stáť hlavy nepriateľom rovnako chrbre ako ich protivníci. Napriek všetkým uvedeným skutočnostiam pokúsili sa vytvoriť štát za štyristo rokov iba raz aj to v nutnosti čeliť hrozbe vpádu väčších avarských vojsk.

V Európe poznáme iba jeden podobný prípad aj to z neskorších časov – Švajčiarske kantony. Tie je bez záujmovosti, že v stĺpoch prírodných zohrala príroda a hustými lesmi pokryté horské hrebene podobnú úlohu. Slovensko pozostávalo z dvoch dlhých dolín Považia a Pohronia a z desiatok údolí z troch strán nedostupných pre vtedajších nepriateľov. Jediný prístup korytami potokov a určite aj cestou ktorá tieto korytá sledovala, bol rovnako lákavý ako nebezpečný. Pre väčšiu názornosť a neskoršie zabavenie pospolitosti nám ukázali J. Mošíkovi zbrojnici ako sa dalo strategicky využívať slovenský terén aj v dobe pušného prachu. Na horách všetkých možných odnoží ázijských Mongolov, ale aj pri usporiadaní vojenskej zoskupenia rímskych légii bol terén vhodný pre boj len tam, kde sa jazda pretekala s vetrom, kde ťažkoodenci pobíjali dorážajúceho nepriateľa zo svojho stabilného postavenia. V ťmavých dolinách nekynula ani zaujímavá korisť ani bezpečnosť po západe slnka.

Tie náhodou ospevujú naše ľudové piesne tiché doliny a slnečné poľany. Tam hore nad prachom a pachom ciest rástol aj duch a kultúra ľudu. Tam sa Slovač voľne stretávala, keď si preložila latu – z tej doliny na tú. Tam striedavo zasadel parlament u baču pod Poľanou alebo na Grúni. Ak nám niekto s úšľachom napísal na stenu Várovní třídy – vládnu nám bačové – ani sa veľmi nemýlil. V podstate nebolo väčších zábran pre vývoj ľudu prostého a bohábojného. V samom strede Európy malo Slovensko možnosť šľachtiť si svoju odrodu bez toho, aby ona zaznamenala že jej víťor kolíše sadenice pre záver dvadsiateho storočia.

Ako bojovali Avari alebo po nich prišli Huni vieme len veľmi sporo. Tieto nogramotné kmeňe lepšie narábali mečom ako perom. Nezanedali nám o sebe ani o svojich protivníkoch písomné záznamy. Z príchodu podnika nebudeme usadiť ako si naši predkovia dokázali ubrániť svoje územie a udržať čistotu slovenského regiónu.

Z úplne inej strany sveta poznáme zaujímavé podrobnosti o bojoch Peržanov pri dobývaní Grécka a Skýtskeho územia. Keď perzský kráľ Kores ťiahol s dvojmiliónovou armádou na Atény, nemal inú možnosť ako prejsť cez Tesálsku kotlinu a neskôr cez priesyvu pri Termopylách. Mnohonásobne menšia aténska armáda postála na označenom priesyvu svojho vtedajšieho spojencu Spartu, ktorú zastupoval elitný oddiel tristo bojovníkov. Hoci sa valili hory Peržanov a lídov ich kráľ sa mohol iba bezradne prizerať na príbúdajúce tisíciky svojich nrtvých. Iba zrada miestnych občanov mu pomohla dobyť priesyvu. Previedli oddiel Peržanov ľahým priesyvom a Spartanov napadli odzadu.

Naši predkovia pravdepodobne nepoznali priesyvné boje pri Termopylách, ktoré sa konali o tisíc rokov skôr. Zrejme rovnakou taktikou boli schopní ubrániť tiesnavy Strečna, Šačova alebo Ružina. Ak by votrelec aj vnikol do Považia alebo na Turiec, nemal žiadnu šancu prejsť cez Vlátnu, Gader alebo desiatky podobných dolín. Keďže v tých dobách ešte nebola technická príprava ani výsadok parašutistov v tylu nepriateľa, každý votrelec musel odkvárať našu stranu len prerazením slovenského štítu a zlomením slovenského meča. Odkryté osady a tábory riskujú Avarov svedčia, že sa nedostali ďalej ako po ústie slovenských riek do Dunaja. Aj rímsky cisár Marcus Aurelius píše svoje "Rozhovory so sebou samým" na brehu Róna a nie na vrchole Poľany. Jeho duch by nabral nepomerne viac optimizmu pre seba i pre budúcu Európu, keby pred otvorením zápisníka

... spustil zraky prvé v doliny
a videl hory záradnej stíny
a krásnu slovenskú dial.

Iné bojisko perzských vojsk je známe mnohým dnešným slovenským turistom, že rí ťiahnu za letným slnkom a morom do rumunskej Konstance. V miestach dnešného Giurgeni, kde musia prejsť cez Dunaj, dal postaviť kráľ Darios I. lodný pontonový most po ktorom previedol svoje vojská na výpravu proti Skýtom. Technicky odvážny projekt mu zrealizovali Milétski Gréci a ďalší Iónski moreplavci. Dunaj im bol po celom splavnom toku dôverne známy. Kráľovi nebolo nič platné ani stavebné dielo ktoré by aj dnes vzbudilo úctu prechádzajúcich. Počas šesťdesiatdenného naháňania sa zo Skýtmi po huste zalesnených rovinách, nakoniec aj po vzájomnom vyhlásení si zápasu, bojujúce strany sa proste nenašli a minuli sa. Vojna sa nekonala pretože vojská ťiahli o nejakú desiatku kilometrov vedľa. Šťastie Dariove, že sa nedostal až na naše územie. Bol by tu našiel ešte Keltov ale pomýliť si na Slovensku dolinu nie je ťažké ani dnes. Len by sa viacej zadychčal ako na rumunských rovinách pri Dunaji.

Súhra prírody a odrúnenia, ale aj mierumil' vnáno ľudu umožnila vytvárat' našiu preukon svoju vlastnú, tú najľudovejšiu históriu. V obecnej rovine by mala dostať prírnenie Sloven- štá. Jej kritériá sa stali meríkom ľuďot' národov celj Európy práve vtedy keď sa náš ná- r i po tisíc rokov znovu vymoril na hranice svojbytnj n, samostatných aj keď ešte stále kým utláčaných národov Európy. Ani hrozba síly sovietskej superveľmoci ani na vládu i eo- logie v mnohých štátoch východnej Európy nedokázali nič zmeniť na hodnotení národov podľa ich technickej úrovne, usporiadanosťi vlastného hospodárstva, kultúrnej a osobnej úrovne oby- vateľstva a slobodného prejavu jednotlivca. To sú znaky dnešných Európanov, ktorými sa mnohé krajiny už hrdo pýšia. Všetky, aj tie najtotalitnejšie štáty vyh'asujú tieto znaky za cieľ života spoločnosti.

Slováci sa mohli preukázať práve týmito znakmi už v období formovania vlastnej štátnej moci za samovej alebo Veľkomoravskej ríše. Na svoju dobu mali všetky znaky, ktoré robili národ kultúrny v barbarskom obkoleaní.

V živote dnešného roľovníka Európana dostáva Johann Strauss vyššiu známku popularity ako cisár Franz Jozef II. Príjemný Čech da viacej Boetj Smetanovi a Dvořákovi ako Karolovi IV. Nie žeby cisári zvlášť ich mien mali menšie zásluhy o národ ako skladatelia slavných melódií. V dennom živote konzumného Európana je menej priestoru pre filozofiu a politiku ako pre uspo- kojovanie svojich kultúrnych predstáv, pohodlný byt a využívanie spotrebnej techniky pre násobenie svojich síl. Práve tak sa správali aj naši predkovia vo svojich osadách ukrytých v lone hôr. Viacej potrebovali kosu ako meč, osožnejšia im bola krava ako sedlový kôň. Aj svo- je myslenie a správanie podriaďovali kritériám, o ktorých netušili, že budú prevládajúcimi aj pre ich prapravnukov o desať alebo pätnásť storočí neskôr. Neboli však skúpi a zanechali nám dedičstvo, ktoré dnes lepšie zpeňazujeme a viac nám otvára srdcia spolueurópanov.

Seno potrebovali pre svoj dobytok a ten pre svoju obživu. Pri hrabaní a zväžaní sena spevali piesne. Mládež ktorá vládala vrtko vybehnúť na stráne po práci sa veselila a vyvý- šľala tie najskákavejšie tance. Prosto i sprostó národné piesne držia Slovákov pohromade po všetkých kútoch sveta, kde len sú dnes roztratení. Ale nielen Slovákov. Všade tam kde zaujímka a za dupe Lúčnica, SĽUK alebo Čarnica tlieškajú severania i temperamentní Taliani či Španieli. Aj Černocho v Afrike ak počuje ... tancuj, tancuj, vykrúcaj ... povie Slováka. V tejto šublódni sa zrodila aj vážnejšia hudba a jej neskorší skladatelia, ktorí nás neskôr, ale rovnocenne priradili ku národom Európy. Ztade je Moyzes Suchon aj Sikkeš, tam je korere Krútnava ale aj Slovenská filharmónia.

Čím viacej odhalujú archeologovia a historici podrobnosti denného života starých Slová- kov na našom území, tým viacej musia konštatovať, že sa jednalo o národ s kultúrou, spôsobom života, úrovňou hospodárstva, remesiel, ktorý vysoko viedol pre svojím okolím vtedajšej stred- nej a východnej Európy. V jeho neviditeľných duchovných osídľách zanikli Avari a po nich Hu- novia, Maďari, ktorí spôsobili zánik štátnej moci Slovákov, sami zanikli ako koňovný kľeň a prevzali všetky spôsoby života, hospodárstva, ale aj veľa z reči Slovákov. Nási predkovia sa svojou úrovňou vysúžili najeurópskejšie prvenstvo, ktoré už nebude prekonané. Po klasickej gréčtine a latinšine ktoré ako kultúrne dedičstvo rímskej ríše prevzala celá Európa a ktoré boli výlučným literárnym jazykom, ako prvý národný jazyk použitý v písomníctve bola staroslo- viančina Veľkomoravskej ríše. Rovnaké prvenstvo máme v liturgickom národnom jazyku. Bol uzna- ný pápežom Hadriánom II. za rovnocenný s latinštinou o 1100 rokov skôr, ako to vyhlásil II. Va- tikánsky koncil pre všetky národy sveta. Nie sú to práve najmenšie exponáty európskej histó- rie.

Naslovovznatí historici uspokojia svoju ctižiaľosť a považujú za najväčšiu službu ná- rodu, ak dokladovne preukážu dátum bitky s menami jej vedúcich účastníkov, ktorou možno do dejepisu zapísať zánik Veľkomoravskej ríše. Akosi sa traja, že len takýto faktom možno ná- rodu pripísať stránku do jeho historičnosti. Žiaľ koniec veľkej kapitoly našich predkov je dátumove nepravý a navyše sa spája s viacerými skutočnosťami, ktorým sa nemôžeme ani ne- mienine veľmi chváliť.

Z veľkých Salzmanských analógov viaceré pomerne presne, ž. dňa 4. júla 907 bojovali pri Bratislave vojská Maďarov a Slovanov. Víťazstvom Maďarov vytvoril sa pre tieto stále ešte kočovné kmeňové priestory na mocenské ovládanie veľkého územia predtým spravovaného Veľkomoravskými kniežatami. Maďari v skutočnosti získali naozaj len priestor ktorý v dnešnom slove zmysle vládnej moci nemali ako pohltiť do svojho etnika. Zopakovala sa situácia už viacej razy známa z európskeho kontinentu. Dórovia obsadili Peloponéz s jeho vyplnou Iónskou kultúrou, prevzali ju a stali sa aj s podmanenými Iónmi predkami dnešných Grékov.

Rimania podmanili Grécko a prevzali celú jeho kultúru čo im neskôr umožnilo rýchle ovládnuť väčšiu časť sveta. Theodorich Veľký neskôr Ostrogótovej zavŕšil roku 493 porážku západorímskej ríše, ale v ničoň kultúrnom nebol ovplyvniť život porazenej spoločnosti. Sám so svojim dvorom len preberal zvyky a spôsoby Rimancov. Na našom území dva razy pre nás s lepšími dôsledkami pohltili do seba naši predkovia Avarov a Hunov. Do tretice zásluhou vojenskej porážky mohli premeniť Maďarov iba kultúrne.

Zo všetkých predchádzajúcich vojenských aj kultúrnych zmien je zrejmé, že v opačnom prípade víťazstva vojenskej armády Maďarské kmeňové prevzali od Slovanov nielen kultúru ale aj ich reč, štátne zriadenie a pohrebovanie víťazov. Skúsme si túto okrajovú predstavu túto druhú variantu, ktorá vo vývoji Európskych národov nie je nijako ojedinelá. Veľkomoravská ríša by bola na ďalšie stáročia vytvorila európsku veľmoc zo všetkých z takého postavenia vyplývajúciimi následkami. Zjednotila by Slovanov, ktorí obývali stred Európy od Baltského mora až po Jadran. Sila tak veľkých štátov v dobách nielen minulých ale aj úplne nedávnych prejavovala sa hlavne pripomínaním svojej prítomnosti susedom. Každí tri museli ticho znášať ale ich šepot je pre nás hurhajom ktorý ruša v popoludňajšom spánku. V skriniach každej slovenskej rodiny by sa dnes nachádzali suveníry z bojových návštev pradedov v Itálii pri Bodanskom jazere alebo možno až Lochnesskom. Vplyvom väčšej dávky medveďiny ktorú naši pradedovia obľubovali boli by sme tisíc rokov pred Vasilom Bilakom pripojení ku Slovensku aspoň Kijevskú Rus.

Boli by to historické činy zaradené do povinného čítania detí v školách všetkých ovládaných zemí. Hodiny spevu na slovenských školách by mali miesto tréningov pochodových maršev.

Miesto krásnych ľudových ornamentov a vyrobávaných črpákov predávali by sme zahraničným turistom upravenú sošku Vikingského bojovníka, ktorá má v pôvodnom prevedení pripomínať v knižnici návštevu škandirávie. Veľa iných znakov by tvorilo charakteristiku národa, ktorý by sa volal "slovenský" ale s dnešnými Slovákmi, národom čo má za sebou tisícročie prežitie po porážke, mal by sme len jedno spoločné.

Ak sa len trochu poohlíadneme dozadu a zasadneme ku dnešnému európskemu stolu, môžeme zavolať svojím priateľom Európanom! Španieli, stratili ste vládu nad moriami? Gentlemani z Británie, stratili ste vládu nad kolóniami po zemi? Liebe Herren aus München, vďaka svojmu rodákovi Vaša ríša nesiahla od Atlantiku po Ural ale tvorí stiesnený prístrešok rodákom z celej Európy.

Žiadnemu z Vás neubrali spomínané pohrony na dnešnom dobrom vzhlade usadlými zoviálnymi pánci. My Slováci sme mali to šťastie že sme prišli o moc ešte skor ako by sme ju mohli naplno rozvinuť. Všetky naše dnešné malby na európskom dvore vybavili za nás iní. My sme zatiaľ potichu šlachtili ducha a z jednej chvíle sme sa učili pesničky ktoré sa Vám teraz tak páčia. Ušetrili sme si tisícročie slávy, ktoré je podľa našich bábov hodná menej ako poľná tráva. Celá tá tisícročná pobota vládnuť Vám dala la poriadne zabráť. Dlhé trvalo, kým ste prišli na to, že svojmu ľudu najlepšie poslúžite, ak bude mať čas zabráť sa do seba. Náš spoločný predok Ovídius majstrovsky ospieval v Metamorfózach zrodu ľudstva a jeho život od zlatého veku až po trpkosť jarma a zloby. Mýlil sa ešte v poradi veku. Ku zlatému veku sa Európa len bližšie po prekonaní útrap spôsobených bronzovým a železným mečom.

V záujme objektivity musíme pred európskym poslucháčstvom priznať, že spomínaná bitka pri Bratislave nebola našou porážkou od Maďarov, ale bola zvršením nejednotnosti a rozbrojov medzi našimi vtedajšími panovníkmi. Slovanové vojská bojovali aj s Maďarmi aj proti Maďarom. Meč tasil aj Slováka na Slováka a zostáva len na fantázii spisovateľov čou rukou nechajú vo svojich románoch zahnúť kráľovi Svätoplukovi II. Realistnejšia je skutočnosť, že králi hynuli na bojisku alebo utekali do exilu aj u iných európskych národov. Králi a ich porážky boli súčasťou histórie.

Ľud zostával ďalej žiť vo svojich rodiskách a pri svojom spôsobe života. Obvykle tým nikomu nezaviedzal a aj noví panovníci potrebovali pracovitý ľud a jeho dane. Tie svoje skutočné "malé činy" si písali naši predkovia boz panovníkov a ríše. Nemohli do nich zahrnúť veľké činy búrania navenčej práce iných národov ale len svoju mravenčiu prácu na roli dedičnej.

Ak sú dnes ochotní Nemky, Talianky alebo Američanky vydávať sa za mladých Slovákov emigrantov a ak mladé Slovenky sú vítanými nevestami v ktoromkoľvek štáte v západnej Európe, je to nezvratný dôkaz že história nášho národa je považovaná za európsku a udržali sme si kredit usporiadanej rodiny.

Učebnice dejepisu na slovenských školách od dvadsiatych až po osemdesiate roky šetrne pomlčali o národnej histórii po rozpade Veľkomoravskej ríše. Ku Slovákom sa vrátili až v polovici devätnásteho storočia. Ku vystúpeniu Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana a revolučným pochodom ich a povolbikov po západnom a južnom Slovensku. Takáto medzera v dejinách bola veľmi výtina pre žiakov ľudovej školy. Nehrozila pátkou za spleteného kráľa alebo posunutie jeho korunovácie o nejaké storočie. Pravdu povediac o tomto období nevedel ani profesor dejepisu povedať nič konkrétne čím by upútal pozornosť pilného študenta a jeho vlastné učebné zanietenie. Radšej sa obaja venovali strýkovej rodine usadenej okolo Vltavy a Labe, kde plejáda Přemyslovcov, Luxemburgov a Habsburgovcov mala dostatok mien, dátumov a učebných úloh na učenie a skúšanie. Nie div, že sa o všetci si osvojili verziu o historických zemiach a chudobnej minulosti vlastného národa.

Len málo ľudí zaujatých históriou podrobilo národný obrodný proces z konca osemnásteho a začiatku devätnásteho storočia analýze hodnej Sherlocka Holmesa. Väčšinou zaujali faktografické údaje o živote a práci národných budovateľov Bernoláka, Hollého, Kollára a Šafárika a samozrejme podrobnosti o Štúrovej dobe a jeho družine. Boli tým zaujímavejšie čím viacej podrobností prinikli. Dodať o pôvodných prameňoch dodnes umožňuje existenciu početných literárno vedeckých inštitúcií a dáva príkladne zamestnanie stovkám pracovníkov v Akadémii vied, Matici slovenskej a vo viacerých výskumných ústavoch. Výsledný efekt práce týchto kolektívov je ucelený obraz národa. Na konci osemnásteho storočia bol natoľko životaschopný, že mu chýbala iba jediná reč ani nie tak pre čítanie hrdinských eposov ako pre denný styk sedliakov a obchodníkov, remeselníkov a mešťanov. Národ stále usadený na tom istom území od Vihorlatu až po Devínsku skalu na ktorom ho zanechal Svätopluk, mal podľa spolupatričnosti a potreby spoločnej komunikácie. Tento národ netrieskal na vamatany a nezvíjal sa v hranzľanca. Mal čaro krásne ľudové umenie, kostoly a paláce postavené v gotike aj baroku zarovno s ostatnými európskymi národmi, mal vlastných spisovateľov aj básnikov ktorí vytvorili národné epy ale aj sprístupnili národu klanoty gréckej a rímskej literatúry.

Detektíva zo sošitových vydaní by musela napadnúť otázka. Kde sa odrazu nabral národ, ktorý má všetky základné znaky moderných vyspelých národov a pritom svoje činy neprpisuje priamej úasti ani vplyvu kráľov? Ako rafinované páchil tisíc rokov, že nikoho neprepadával ani nikto zvlášť nečinil úklady o jeho život? Prítom práve prežitie tisícročie sa vyznačovalo nepretržitými výpadmi jedného kráľa proti druhému, podmaňovaním území aj národov kráľmi, ktorí sa vyznačovali väčšou ambíciou a neľútivosťou aj väčším zmyslom pre vojenské umenie. V tisícročí, ktoré hýrilo kráľmi a v ktorom sa neudialo nič bez ich priamej úasti, žil a rozvíjal sa národ ktorý nemal ani kráľa ani šťastie.

Skutočným začiatkom národného vývoja, ktorý vyformoval dnešné vlastnosti a mentalitu Slovákov, bol koniec ich národnej slávy. Vieme o ňom dostatok podrobností pre to aby sme mohli rekonštruovať miesto činu pred vyšetrovanou udalosťou. Už z prvých konkrétnych stôp po našich predkoch ktoré pochádzajú z piatego storočia vieme, že žili usadlým kmeňovým životom, zaoberali sa na tú dobu vyspelým poľnohospodárstvom ktoré poznalo obilniny, strukoviny, prosa. ľan a konope, chovali rovnaký dobytok a hydinu aké sú základom našej dnešnej výživy. Všetky potraviny vedeli spracovávať možno s väčšou pracnosťou a menšou kultúrou balenia, ale určite s menším podielom škodlivín ako nám ponúkajú dnešné obchodné domy.

Tak ako praotec Čecha ktorý vyšiel na horu Říp a kolom dokola videl krajinu priamo stvorenú pre život poľnohospodára, nemohlo napadnúť nič lepšieho ani starešinu Slovákov a Moravanov pri pohľade z nitrianskeho Zobora alebo na rotinách sútoku Dyje a Moravy.

Úrodný kraj Ponitria bol otvorený z juhu a chránený zo severu reťazami horstiev. Niekoľkostoročnými skúsenosťami bolo overené, že žiaden nepriateľ neprichádzal zo severu, východu ani severozápadu. Vedeli že stovky kilometrov týmito smermi boli usadené slovanské kmene príbuzné rečou a priateľské vojenskou silou. Je len prirodzené, že prírodný územný celok vyústil do kniežatstva, ktoré dalo základ mestu, remeslám, obchodu, kultúre a náboženstvu a cez to všetko aj umeniam. Historické bádania nám potvrdzujú, že v Nitre, Bratislave a neskôr aj na Fanómskom Blatnohrade pulzoval rušný život európskej úrovne. Obchodné cesty z Byzancie ku Frankom a do severozápadnej Európy ako aj Jantárová cesta z Baltu do Benátok a ďalších talianskych mestských štátov Bologne, Florencie, Ríma či Neapolu boli ozajstnými magami a hlavnými putujúcimi kolónami vozov, kupcov a ich doprevádzajúcich ozbrojených družín. Príchod každej skupiny cudzincov nebol udalosťou pre mešťanostu a reprezentatívne priestory hradu, ale veľkým ľudovým stretnutím všetkých, ktorí boli zvedaví na život, výrobky, umenie aj politiku českých miest Európy. Cudzincov bolo treba nasýtiť, zahasiť ich smäd, poskytnúť im prístrešie pre ľudí kone aj povozy.

Vieňe, že už Rimania vo svojich táborech légii na dunajskej hranici pestovali vinič a dorábali víno. Vieňe, že kráľ Svätopluk poslal roku pána 892 českému kniežatovi Bořivojovi ku narodeniu jeho syna Spytihneva dar v tej zemi nasláchnutý – sud vína.

Niet vari na svete miesta kde sa víno pije, aby sa nerozprávalo a nespievalo až do réna bieleho. Ak si doplníme obraz slovenských sídiel o šperky, ktoré nám zanechali devy a ženy, vidíme život pulzujúci určite rušnejšie ako v Bratislave dvadsiateho storočia po dvadsiatej hodine. Bratislava roku 900 nenala oproti dnešnej iba jednu drevenú kolibu aj to prenesenú z Expo Brusel, ale útulné drevenice pre stovky bohatých cudzincov a ich sprievody. Nitra aj Blatnohrad mali svoje podhradie s domami remeselníkov, mlynárov a pekárov, trhy na ktoré okolité obyvateľstvo privádzalo a prinášalo pravidelne viacej razy do týždňa všetko čo sa dalo predat a čo bolo potrebné ku vtedajšiemu životu.

Nevieme či maďarský bojovník, ktorý sa práve vrátil z víťaznej bitky na lúke pod Bratislavou vstúpil do slovenskej krajiny, zdvihol pohár medoviny a zvolal Egészségedre. Jedno je isté, že prišiel aj so svojimi veliteľmi a kniežatami do rušného slovenského mesta, v ktorom našiel viacej neznámych radostí a ponúck do života ako dnešný Slovak pri vstupe do Tókia. Kmeňové organizovanie maďarských bojovníkov pod vrchným velením svojho náčelníka Arpáda získali postupnými vojenskými víťazstvami aj rozpadom štátnej organizácie Slovákov politickú nadvládu nad krajinou, ktorá vedela produkovať obživu aj všetky v tej dobe používané tovary. Vzniknutá skutočnosť nebola pre Slovákov nič nového ani neznámeho. V pamäti starších ľudí ešte zostali zimné najjazdy Avarov, ktorí prichádzali vyberať za mierové spoložitie so Slovákami potreby pre život svojich táborov. Ako vyzerala politická nadvláda malej skupiny nad masou národa, vieme z dennej praxe aj po tisícročí. Stačí odstrániť niekoľko vedúcich osobností, dosadiť na vedúce miesta verejnej správy príslušníkov vládnucej kasty alebo aj donáčiť členov ochotných plniť všetky príkazy a hospodárstvo beží ďalej. Čím je na vyššej úrovni tým väčšiu skupinu vládcov utiame.

Maďarské obyvateľstvo a hlavne jeho veľmoži hneď po príchode do podunajskej kotliny zistili že hospodársky aj kultúrne najsilnejšie centrá sú v Nitre a na Blatnohrade. Priami potomci Arpáda, kniežatá, ktoré dostali ako údelné sídla od svojho vodcu práve tieto oblasti, dostali do vena razom celú vtedajšiu európsku kultúru, techniku aj vedu. V priebehu jednej generácie mali možnosť osvojiť si znalosť poľnohospodárstva, renesiel, spracovania rúd aj kovov a získať zlato aj striebro z baní stredného Slovenska. Nie div, že v krátkom čase sa prejavil očividný rozdiel medzi vládnymi bývalých slovenských území a medzi vodcami stále ešte polousadlých kmeňov žijúcich v Sedmohradsku a medzi Tisou a Dunajom. Tieto rozdiely nadobudli kvalitatívne väčší význam po definitívnych porážkach Maďarov v roku 955 na rieke Lech pri Augsburgu od vojsk nemeckého cisára Otu I. a v Čechách od vojsk kniežata Boleslava I. Maďari stratili značnú časť západného Slovenska aj s Bratislavou a podobne ako mnohé bojové kmene pred nimi museli vziať na vedomie, že svetovú politiku a mocenské usporiadanie neurčujú oni.

V novej situácii sa ukázala oveľa ťiažšia stará prax úzijských kráľov, vydávať svoje dcéry a sestry na panovnícke svetry protivníkov. Maďarské princezny sa začali sťahovať do Bavorska, Benátok ba až do Neapolu. Len bojarpádovskí veľmoži zinternalizovali svoje mravy, začali byť zaujímavými partnermi na sobáš pre princezny vtedajšej kultúrnej Európy.

Živôtne starosti dobyvateľov po získaní nadvlády nad slovenským územím boli zamerané inými smermi ako podpora osídlenia si pôvodného obyvateľstva. Keďže si aj ich potomkovia sa ešte stále cítili viacej doma na trávnatých rovinách Zadunajska a Potisia ako v neschoďných horských dolinách Slovenska. Možno hovoriť o akejsi symbióze dvoch etník - Slovenskej a Maďarskej ktorá aj napriek rovnocennej vertikálnej polohe vzájomných vzťahov si vzájomne naprokazali. Celé desaťte storočie si zachovávali Slováci aj Maďari v istý nezávislý vývoj a prakticky aj územnú oddelenosť. Z tých čias nezaznamenávame žiadnu prítomnosť maďarského živilu v hornatých častiach Slovenska a žiadne presídľovanie do dunajských rovin.

Odlítny vývoj zaznamenával Paňónia, ktorá sa dostala do stredu všemožných maďarských záujmov. Svojou polohou bola predurčená na správne centrum novo sa rodiaceho maďarského štátu. Svojou vyspelou organizáciou mestského aj poľnohospodárskoho života bola lákavým príkladom na čím rýchlejšie osvojenie si všetkých poznatkov a naplnenie ich formy maďarským obsahom. Spolúžitie obidvoch etník prítvrdené mocenským postavením Maďarov muselo v tejto oblasti zohrať úlohu asimilácia Slovákov aj bez vedomého organizovaného plánovania. Podobne bola asimilovaná slovenská kolonizácia od šestnásteho storočia do dnešných čias.

Z pohľadu života mestského ľudu priviedli nové mocenské pemery pre Slovákov konjunkčúru hospodárskeho života. Ak prikvitali remeslá vo Veľkej Morave, nové obyvateľstvo potrebovalo výrobky zručných remeselníkov ešte viacej. Ak produkovali Slováci obilniny, dobytok, vlnu a ľan, po všetkých týchto tovaroch bol záujem v novej ríši dvojnásobný. Majstrovstvo klenotníctva, kovotepcov aj zbrojárrov sa znovu dostávalo do európskeho obchodného a politického styku. Na rozdiel od veľkomoravských kniežat, ktorí budovali svoju moc izoločne na loňacom teritóriu a voči susedom používali radšej meč s kopie, Maďari prešli v druhej polovici desiateho storočia na diplomatické riešenie. Postup Arpádovcov krátko po vytvorení organizovanej jednotného štátu treba hodnotiť objektívne lačne. Avšak skôr ako sa nový štátny útvar Uhorsko narodil, potreboval ešte raz tvrdé slovenské obrane a zdarných bojovníkov.

Zde sa celkom prirodzene že kraje osídlené pôvodným slovenským obyvateľstvom, Paňónia a Nitriansko, umožnili Maďarom usadeným v týchto častiach nadebudnúť kvalitatívny rozdiel nad svojimi rovesníkmi zo Sedohradska a dunajských rív. Schopnosť a sila miestneho obyvateľstva dávajú pocit nadradenosti a práva vládnúť aj jeho kniežatám. Arpádov potomok Gejza po nastupe na čelo Paňónskeho a Nitrianskeho kniežatstva, začal si uvedomovať svoje rovnocenné postavenie s európskymi vládnami. Začal nadväzovať priame kontakty s kresťanstvom a jeho mocnotami Benátkami Rímom a ich prostredníctvom aj s Bavorskými kniežatami. Prijatie krstu Gejzom a jeho synom Vajkom prostredníctvom Ríma, bola súčasťou celkovej svetovej orientácie prozieravého vládcu. Tak ako potreboval Prítina z politických dôvodov behoslužobných a tým aj literárnym jazykom Si vieničnou oddaliť sa od nebezpečného vlivu Germánov a Cótov, Vajkovi teraz už Štefanovi I. bola prirodzenejšie orientovať sa rečovo aj politicky na latinčinu a Rím. Vo voľbe rozhodujúcej sily tej doby, náboženstva mal na svojom území dve možnosti. Mohol sa vrátiť ku slovenskej literácii alebo prijsť bez rozporov s Rímom latinšú. Je zrejmé, že prejav v rímsku sa rozhodli nájsť v myšlienkách maďarského vodcu žiadne rozumné dôvody.

Po smrti zakladateľa nového štátu Gejzu vyvrcholili rozpory medzi paňónskymi a zadunajskými imenovitými vodcami. Pre st.romaďarských vodcov na čele so županom Kopánom bolo dostatočným argumentom pre vzburu odsudzovanie sa Uhorská pôvodnej nomádskej kultúre, prijatie kresťanstva, značné rečové prispôsobenie sa slovenskému obyvateľstvu a radikálne jeho spôsobu života. Rozhodli sa odstrániť s mocnou arádou Štefana I. z uhorského trónu. Ako dôvod vyhlásili nástupnícke nároky prevzaté práve zo starého zvykového práva nomádov, ale snaha vrátiť dejiny o kus späť bola očividná.

V rovnakej dobe len o niekoľko sto kilometrov severnejšie s rovnakými dôvodmi vzbúrili sa vodcovia polabských Slovanov proti germánskej nadvláde... Slovenské kmene Obodritov a Lutícov odmietli kresťanstvo, vidiac v ňom porušenie svojho tradičného spôsobu života a zavlečenie sa do germánskej kultúry a vlády. Vytasili nečie, dobyli Hamburg, svoje územie rozšírili na celú polabskú nížinu a na 150 rokov uhájili svoju nezávislosť. Po jej strate zanikli ako národ, štát aj etnikum.

Slováci usídlení medzi Dunajom a Tatrami vyznávali už vyše sto rokov kresťanstvo a s ním viedli aj kultúrne vyšší spôsob života. Pochopili, že v danej situácii by porážka kráľa Štefana znamenala nastolenie nomádskych mravov a ich postupnú záhubu. Znovu sa rozbehli poslovia do slovenských hrádov a dedín, aby zvolali vojsko ktoré sa sústredilo pri ústí Hrona v dnešnej dedine Biňa. Kroniky nám tvrdia že v ostrom boji boli Poňádi na hlavu porazení, ich voľca Kopán zajatý a podľa starých nomádskych zvykov na výstrahu poravený, rozštvrtovaný a jeho štyri časti rozvešané na bránach uhorských miest. Trochu nezvyklý a svojský spôsob nástupu ku moci od kresťanského panovníka Štefana I., ktorý stihol byť neskôr svätým. V danej chvíli sa kresťanskejšie zachovali Slováci, ktorí boli nespornými strojčami vojenského víťazstva. Naskytla sa im veľmi vhodná príležitosť vojensky využiť tentoraz nejednotnosť Maďarov a postupne poraziť jedných i druhých. Boli by len odplatili vierolomnosť voľcu Maďarov Álmoša, ktorý zavrhol zmluvu uzavretú s kráľom Svätoplukom o mierovom spolunažívaní obidvoch národov v susedstve a v spojení s Bavorsmi dostal Slovákov do obezstranného tlaku.

Či už šlo o dodržanie morálnych záväzkov a spoliehanie sa na prísahu kráľa Štefana pred bojom o samostatnosť rozvoja a života Slovákov alebo o prežívanú sklúsenosť materiálnej výhodnosti spoločenstva Slovákov s Maďarmi, Slováci dali v bitke pri Veszpréme základ Uhorskému štátu a svojej vlastnej existencii na tisíc rokov. Zrodil sa symbol kráľa Štefana so zástavou a štítom na ktorých bol dvojitý kríž s trojuholníkmi, tradičný znak Slovenska od čias Sv. Cyrila a Metoda. O deväťsto rokov neskôr sa ocitol ten istý štít a znak na nom pod labou českého leva. V roku 1968 po štyridsaťročnej prestávke začatý honosným zvrhnutím tradície medzivojnovovej Československej republiky dáva komunistická vláda toho istého leva aj s jeho slovenským štítom znovu postaviť na pätnásťmetrový pilier vybudovaný pred Slovenským národným múzeom. Okolnosti, za ktorých sa dostáva slovenský znak pod správu iného národa sú rozdielne. Zostáva paradoxom dejín a zároveň potvrdením vážnosti Slovákov, že celé tisícročie sa adepti vlády nad nimi predstavovali ako naši ochrancovia. Hoci sa každý z nich zdal silným a nepochyboval o svojom trvalom ovládaní národa, jedinou silou ktorá prežíva tisícročia bez ujmy sú Slováci.

V čase keď sa Slováci postavili spontánne so zbraňou na ochranu rodiačeho sa Uhorska, ukázali zmysel pre mnohonárodné spoločenstvo Európy na zjednocovacej základni kresťanstva. V tomto svojom prejave nemusíte nič meniť ani pri vstupe do tridsaťročného spoločenstva európskych národov.

Veľké dejiny boli vždy spojené s menami panovníkov, od ktorých dostávali závoj ľudských vlastností, nesúdnosť a prehavosť. Tak ako si Slováci neužili trvalého kludu a rozvíjajúceho sa života od vlastných panovníkov, Rastislava, Svätopluka či Mojzíra, nebolo im súdené užívať v klude ani slávy cudzích kráľov. Prvému kráľovi Uhorska Štefanovi dali svoje skúsenosti, remeselnú zručnosť a najetok. Dnes by sme povedali že mu vytvárali národný dôchodok. Strieborné bane na Slovensku dali tvrdý podklad jeho striebornému denáru a dali základ obchodu, ktorý rýchle prešiel do vzťahov trhového hospodárstva. Medzinárodné styky kráľa podložené jeho vlastnými rodinnými zväzkami, napojili Slovákov na európske hospodárske spoločenstvo 11. storočia. Európu ešte nevládli koncerty ani monopoly, národy práve začínali produkovať svojimi remeselníkmi výrobky zameniteľné na európskych trhoch. Slovenské ťahtové pece na železo dymili rovnako intenzívne ako pece na Rýne alebo v Škótsku. Na Slovensku sa nachádzalo všetko čo potrebovala výroba železa tých čias. Železná ruda, hojnosť dreva na drevené uhlie aj voda známa ako hmacia sila už z čias Veľkej Moravy. Aj technológia bola celoeurópska, tak ako ju naučili našich predkov, Nemcov, Frankov aj Angličanov ich predkovia Kelti. Hutníctvo na Slovensku malo v dobách začiatkov Uhorska už viacstoročnú históriu a tradíciu. Z rímskych prameňov vieme že Kvádri aj Kotíni dolevali na území dnešného Slovenska medenú a železnú rudu. Rimania predávali svoju kvalitnú meď aj železo ako surovinu pre ďalšie spracovanie. V časoch Veľkej Moravy sa stali železné hrivny, vykované kusy surového železa sekerovitého tvaru, platidlo, za ktoré nakupovali Slováci výrobky a tovary od iranských a byzantských kupcov. Množstvo bronzových umelecky spracovaných predmetov z veľkomoravských vykopávok dáva plastickú predstavu o výrobných schopnostiach starých Slovákov. Korunou bohatstva krajiny tých čias bolo striebro a zlato, z ktorých sa razili denáre a dukáty. Rovnako vtedy ako aj dnes, vytvárali tvrdú moru voľne zameniteľnú bez ohľadu na obraz cisára, či kráľa ktorý bol na nich vyrazený.

V tieni slávy kráľovských rodov stredoveku zostáva napovímaná sláva národov prezentovaná ich schopnosťami. Ak by Slováci mali stáť v histórii európskych národov len raz na čele výroby strategických surovín a technológie ich výroby, tak sa už stalo v prvých storočiach tohto tisícročia. Zlato zo Slovenska putovalo na dvory francúzskych aj nemeckých kráľov, aby tam zvyšovalo váhu kráľa Uhorska. Slovenská meč putovala povozmi aj ločami na trhy a do dielni kovotepcov západnej Európy a Byzancie. Tam budila úctu a rešpekt nad rukami a umom slovenských hutníkov. Vlády ešte neboli volené ľuďmi a kráľ sa nevelmi zaujímal kto urobil železo na jeho meč a brnenie. Povzbudením nám môže byť náš vlastný poznatok dneška. Málokto na Slovensku pozná meno prezidenta alebo ministerského predsedu Talianska ale aj chlapec vie, že talianski robotníci a technici vyrábajú fantastické autá. Okrem mena prezidenta Francúzska pozná niekoľko Slovákov vodcov politiky tohoto štátu, ale Renault je značka Francúzska a jej schopných obyvateľov.

Zomrel kráľ, nech žije kráľ! Známý výrok z Anglicka dostal skutočný význam v jedenástom až trinástom storočí pre Slovákov v Uhorsku. Taký význam mu nedávalo ani vedenie lordov v spojení ponechania ich rodových majetkov a výsad s novým kráľom.

Súrtou Štefana I. sa roztočil tri storočný kolotoč úkladov, intríg a cudzieho zasahovania do nástupníckeho práva na uhorský trón. Ak môžeme toto obdobie posudzovať s odstupom času očami Maďarov a Slovákov, tak pre Maďarov to boli storočia krvavého vybavovania si úctov medzi ich vládcami a ponechanie ľudu jeho vlastnému osudu a životnému štýlu.

Pre Slovákov nastali roky tvrdej práce, ale aj trvalého rozvoja výroby, baníctva, poľnohospodárstva a obchodu. Každý nový kráľ, ktorý sa dostal legálne alebo násilne na trón, potreboval si upevniť svoje postavenie. Štát zanechaný kráľom Štefanom I. bol dostatočne bohatý a behavý aby on zápasili adepti kráľovskej koruny po meči aj praslici a aby získali ešte početnejších ochráncov medzi susednými vládcami. Z písanej histórie vieme, že nového kráľa Uhorska chcel dosadiť benátsky Dóža, ktorý nadbiehal vo svojom Štefanovi, poľský kráľ a kijevské kniežatá podporovali Štefanových synovcov Belu a Ondreja a karty miešal aj rímsky a nemecký cisár Konrich III., ktorý podporoval Dóžovho syna Petra I. Aký medzinárodný záujem o krajinu ktorá dostala pápežskú kármu pre kráľa len pred niekoľko desaťročiami.

Skutočnou hodnotou ktorá priťahovala zahraničných kráľov a cisárov aj ich donátcich protežovaných uchádzačov o trón bolo patriansko s vtedajšími asi tristo tisícami obyvateľmi Slovákmi hospodárskou silou známou už niekoľko storočí. Krakovskí, kyjevskí, benátski aj bavorskí vládcovia dobre poznali našu zem. Poľskí kniežatá obchodovali s mestami Veľkej Moravy a so Slovákmi boli v nepretržitom styku utužovaní remeselníkmi. Predmetom obchodov bola soľ, meč, striebro a železo, ale aj obilie a medovina. Mená Poliak, Foliak, Polanský prezrádzajú v dnešných telefonných zoznamoch že ľud nemal v minulosti s hranicou väčších ťažkostí ako niekoľko sto metrovové prevýšenie kopcov, ktoré ich oddeľovali.

Mocné Benátky na Juhu boli svedkom mnohých príchodov slovenských kniežacích sprievodcov, vyslancov ku rímskemu pápežovi aj okázalých dopravedcov biskupov Konštantína a Metoda. Parťali aj bohaté kupcké družiny, v ktorých tvorili početnú väčšinu zbrojnoši, remeselníci, koniari a služobníci. Boli to tisíce Slovákov, ktorí nepretržite pendlovali medzi svojimi rodnými domovmi a svetom vtedajšej mocnej Európy.

Sponilky Bavorov a Rencov boli tvrdšie a otcovia ich ukazovali synom v podobe mnohých jaziev od slovenských mečov. Ak však odpočítame z každého roku tých niekoľko dní strávených vzájomnými bojmi, zostane nám dostatok týždňov a mesiacov na obchodovanie putovanie a stretávanie sa nebojujúcej časti národov. Rozprávania pri pivo alebo medovine o nestách na Váhu a Nitre alebo pri Bodamskom jazere nahrádzali ľudu stredoveku dnešnú televíziu.

Z pocania ľudu a kupcov dostávali sa všetky informácie aj do uší kráľov. Medzi sebou súperili ale všetci spoločne chceli každý pre seba vlastniť ľud Slovenska s jeho schopnosťami. Zaň boli ochotní sľubovať aj skutočne dávať mnohé privilégia na zakladanie miest, ťažbu rúd a rozvoj všetkého čo prinášalo dukaty do kráľovej pokladnice.

Ak prehladáme nad Slovenskom jedenásteho storočia mená kráľov Štefana, Petra, Ondreja, Belu a Šalamúna, Gejzu a Ladislava, všetko Prvých zostane nám storočie, v ktorom viedli remeslo a obchod nutne ku zhrnajúčovaniu obyvateľstva do miest. Vzájomná spolupráca bola základom deľby práce. Nastala kvalitatívna zmena života Slovákov. Prestávali tvoriť družinu a zázerie jedného

kniežata a stávali sa univerzálnou spoločnosťou s mnohými tvármi a s mnohými produktami svojej práce. Rozvíjali svoje majetky, nestá aj reč. Názvy tovarov sa musel naučiť každý kto chcel kupovať alebo sa uchádzať o prácu v majstrovej dielni.

História vyzdvihuje kráľa Ladislava I. ako štátnika ktorý dobudoval svetskú aj cirkevnú organizáciu štátu. Nesmie zabúdať, že biskupstvo to je diocéza dekanátov a farností. Komitát či dnešný okres to sú mestá a dediny a cesty medzi nimi. Všetko spoločne je národ, ktorý potrebuje svetskú a cirkevnú organizáciu pretože jeho život je taký rozmanitý a bohatý, že nemôže prebichat' v starých kmeňových vzťahoch. Kráľ vedel a mohol zavádzať organizáciu lebo mal ľud ktorý ju podporoval. Sú mnohé národy dnešných dní ktorým nepomáha ani najlepšia organizácia pretože v nej nevedia žiť.

Nasledujúce dvanásť storočie bolo len prirodzeným završením dovtedajšieho rozvoja Slovákov na ich území dnešného Slovenska. Zatiaľ králi dobre zabezpečení bohatstvom svojej zeme bojovali a rozširovali kráľovstvo za jeho hranicami, vnútri rástli mestá a hrady. Rodili sa začiatky našej dnešnej hrdosti Spišiakov, Oravčanov a Liptákov, Pohrončanov. Vznikla hrdosť Turca aj Zemplína, horného či dolného Považia.

Dvanásť storočie vytvorilo slovenským mestám a ich remeselníkom ďalší nový trh pre výrobky. Celé storočie putovali armády Križiakov zo západnej Európy po Dunaji cez Bratislavu na východ do Byzancie. Armády s tisíckami rytierov a ďalšími tisíckami ich sprievodu putovali do svätej zeme a nazpät' a vytvorili trvalú zásobovaciu, informačnú aj obchodnú európsku západovýchodnú magistrálu. V jej strede na miestach kde musel každý dopĺňať zásoby, oddýchnuť si, ale aj speňažiť čo sa dalo, v úseku od Bratislavy až po ústie Hrona a Ipľa žili Slováci. Na vykreslenie rušného života dvanásťstoročia Nitrianska nestačí stuhnutý obraz kráľa ani vymenovanie niekoľkých udalostí a miest kde sa obohrali. Všetko čo sa nahradilo v čase a miesta deja si priamo vynucovalo rozvoj Slovákov a územia ktoré obývali. Svoje schopnosti už nemuseli nikomu zdôrazňovať. Nebolo potrebné organizovať prestavbu ich hospodárskej organizácie, pretože výroba pokrývala všetky požiadavky vtedajšieho spoločenského života a štátnej noci. Jedinou požiadavkou bolo produkovať viacej potravín, viacej kožu, viacej textilu, dreva a hlíny a vytvoriť z pramienkov riekú nevysychajúcu po celý rok a tečúcu do kráľovského trhu.

Najjednoduchším riešením pre zvýšenie výroby potravín bolo zakladanie nových dedín a osád. Slovenské doliny boli dostatočne dlhé aj široké, aby mohli vzniknúť Horné, Nové, Malé a všakové iné Vsi, do ktorých museli slovenské matere rodiť dostatok detí. Úmera to bola veľmi jednoduchá. Kráľ vedel koľko vriec múky, dobytky, oviec a hydiny, riev plátna a súkna vie odviešť jedna dedina v podobe daní a poplatkov. Potreby pre udržiavanie armády, vznikajúcu svetskú a cirkevnú organizáciu stačilo podeliť produkciu jednej dediny a vyšiel počet Nových Vsí ktoré vytvorili tú žiadajú riekú nevysychajúcu a tvoriacu slávu bohatého Uhorska. Aby nebolo pochyb že produkty neuviaznu pred kráľovskou sýpkou, dostali osadníci potrebné záruky proti násilným zásahom vysokej šľachty a práva slobodného podnikania.

Protajáskom dedín a ich potravinového programu boli mestá so svojou remeselnou výrobou. Od nepanšiti šli nadaní a zruční mladenci za učňov a tovarišov do mestských dielní. Dostatok nového obyvateľstva z dedín bol prirodzeným zázením a výberom pre rozvoj remeselných dielní. Dopyt dvanásťstoročia aj ďalších storočí stále prevyšoval ponuku a umožňoval novým tovarišom stať sa majstrami a zakladať si vlastné dielne. Slovensko sa prudko rozrástlo a zanechávalo budúcn generáciám obraz svojich schopností v podobe kamenných miest a hrádov.

Potreba usporiadanej organizácie spoločnosti, rozdelenej územne do komitátov, vyžadovala si dotváranie podrobnejšej infraštruktúry krajiny. Strediskami štátnej noci sa stali hrady. Strediskami cirkevnej noci boli mestá. Občan potreboval od narodenia až po smrť neprestajne komunikovať so štátnou a cirkevnou mocou. Musel aj chcel, pretože iba cez ne mohol realizovať aj svoj vlastný rozvoj. Cez svetskú či cirkevnú vrchnosť sa dostával ku vzdelaniu kultúre, vysluhovníu obrádov svojho náboženského života, ale aj ku mnohým potrebným službám zdravotníctva, peniazom a aj do priamej služby u vrchnosti. Hrady a mestá potrebovali cesty, ktoré vytvárali medzi nimi trvalú sieť. Jej šliary sa zbíhali do centra noci ku kráľovi. Ak hľadáme v tomto rušnom živote spoločnosti národné znaky jej členov, nachádzame všetko možné, ale v najmenšej miere pôvodné maďarské.

Kresťanstvo, ktoré sa stalo základom aj novovzniknutého Uhorska, bolo v slovenskej časti obyvateľstva spájané s jeho pôvodným slovienským vysluhovaním. Nemáme žiaden dôvod predstavy oňše alebo ostatných náboženských obradov s inými ako slovenskými modlitbami a spevni ich úrastníkov. Aj keď sa odbavovala liturgia oňše po latinsky, neznamenalo to žiadne ovplyvňovanie slovenského prejavu ľudu. Cirkevná hierarchia používala ako dorozumievací jazyk latinčinu, ale v styku kňaza s ľuďom jeho vlastná reč. Adepti kňazského povolania sa grupovali zo slovenských miest a dedín. V seminároch a kláštoroch práve povinnosť latinskej liturgie a latinské písničnictvo vytvorili hradbu prenikania maďarčiny do bežného života. V osobnom styku sa dohovárali mnísi tým nárečím, ktoré sa v mieste kláštora užívalo ako hovorová reč obyvateľstva. Tým možno vysvetliť aj skutočnosť prečo v niekdajšej Panónii doosídlenej maďarským obyvateľstvom nezostalo po Slovincine ani stopy. Na väčšine územia Slovenska, niekdajšieho Nitrianska sa začala presadzovať maďarčina až v druhej polovici devätnásteho storočia po násilnej maďarizácii uhorskej vlády. Dokonca aj dediny osídlené Slovákami v neskorších storočiach okolo nového štátneho centra Budapešti si zachovali svoju reč v najčistejšej podobe až do čias organizovanej maďarizácie.

Dôležitým faktorom formovania národného štátu v západnej Európe boli donáce kráľovské rody a vlastná národná šľachta. Anglickým kráľom bol vždy Angličan alebo Škót, Francúzsku vládli Francúzi a Nemci mali svojho cisára, aj keď si pridával titul Rímskej ríše. Nástupcovia zakladateľa uhorského trónu kráľa Štefana I. sa veľa krát dohovorili so svojimi maďarskými ministrami a palatínmi len vďaka medzinárodnej reči latinčine. Arpádovci po Štefanovi držali maďarský moc ale materinské jazyky mali iné ako maďarské. Zaužívaná prax upevňovania kráľovstva manželstvámi s dcérami cudzích kráľov priviedli za matky uhorských kráľov Nemky, Talianky, Polky aj Češky. Výchova kráľovských synov vyžadovala zvládnutie pravov a spoločenského správania sa na európskej úrovni. Matky vždy hľadali na deti očami svojho vlastného detstva a prostredia, v ktorom vyrástli. Jedno i druhé spôsobilo, že uhorskí kráľoviči strávili svoju mladosť na dvoroch vládcov v Benátkach, Mníchove alebo Neapole. Školské roky trávili v ďalších cudzích mestách Krakove, Byzancii alebo Viedni. Nastupujúci kráľ mal veľmi málo dôvodov, aby presadzoval národný maďarský prejav do života celej spoločnosti. Po dlhú časť pravý maďarský kráľ Matej Korvín používal slovenčinu pretože sa podľa jeho vlastných slov pomocou nej dohovoriať s väčšinou svojich poddaných. Kráľ sa snažil donášať do svojej krajiny vonkajšie prvky kultúry, umenia aj svetskej spravy poznanej zo života vtedajšej Európy. Povoľoval cudzincov za ministrov, dával im majetky aby zvyšovali úroveň jeho krajiny.

Slovenské etnikum považovali všetci uhorskí králi, vďaka jeho všestrannému prínosu pre bohatstvo a silu Uhorska, za základ stability svojej noci. Nezvratným dôkazom takéhoto prístupu ku Slovensku a Slovákom sú mnohé výsady a práva ktoré udeľovali slovenským mestám nepretržite až do nástupu organizovaného maďarského nacionalizmu po roku 1860

Karol Horák

Poznámka : Úryvok z diela Karola Horáka "Slováci", vydaného samizdatom na Slovensku v r. 1986.

MARTIN KUKUČÍN

Orava patrí medzi najchudobnejšie kraje Slovenska na zemske dary, ale je najbohatšia na dar-
ry ducha. Môže sa pochváliť synmi, ktorí svojou húževnatosťou a statočnosťou stoja vysoko. Ba má
i opravdivých velikánov, ktorí pre celý národ pracovali a dvíhali ho a posilňovali v najťažších
chvilách. Jeden z nich je Kukučín, vlastným menom Dr. Matej Bencúr, spisovateľ a človek zlatého
srdca a neobyčajne slachetný charakter.

Rodičia boli roľníci v Jas-encovej. Matka zbožná osoba, ktorá spieva náboženské pesničky,
kým varí alebo po dome robí. Deti rada rozpráva o ježibabách a o iných potvorách. Matko po nej
zdedil vážnosť v zručnosti a dar rozprávať. Otec je figliar, ktorý vie každého rozosmiať s kým
sa dá do reči. Matej jemu ďakuje za zdravý humor, s ktorým sa stretávané v jeho spisoch.

Matko bol milý, bystrý chlapček. Pre svetlé vlasy volali ho aj Belkon. Rád chodieval do ško-
ly a ľahko sa učil. Matka mu pomáhala, lebo vedela dobre písať. Učiteľ si ho oblúbil. Vyne-
noval ho za dozorca. To mu prinieslo úctu a niekedy i nejaký osoh. Provinilci ho kde-tu bŕčá čili
jabĺčkon, aby ich neoznámil. Neskoršie sa stal mendíkon. Dostal väčšiu slobodu. Mohol skúšať slab-
ších žiakov, pani rektorke pomáhať zvonit, zabehnúť s listom či na poštu, alebo inde. Zato mu
ostal čas na učenie, bavenie a na huncútstva. Ale na hrubšie žarty sa nedal. Nikdy nešiel trepať
staré hrnce do dvier v predvečer Lucie.

Veľkú radosť značilo pre školskú mládež pečenie oblátok. Starší chlapci miesto školy šli
vyberať od gazdov polená, rábali triesky a ukladali na kôpky a potom sa začalo veselé pečenie.
Tu Matko vystrájal: dricnajúci maloval fúzy, do obloka postavil nátohu a vyviedol aj iné kúsky.
Oblátky rozdeľali občanom a iným. Raz Matko s kamarátom niesol do Ružomberka. Na ľade sa však
pošmykol a oblátky rozdrúzgali, ale verže dobre vedeli.

Okrem neho boli dvaja bratia a jedna sestra. On bol najmladší. Tým bol spečatený jeho osud.
Starší bratia mohli ostať v dedine, jeden na stocovkou majetku, druhý sa inde priženil; on musel
do sveta. Ale nedali ho na remeslo, lež do škôl.

Revúca mala slovenské gymnázium. Sem sa hrnula naša mládež zblízka i zďaleka. Celý ústav
tvoril veľkú rodinu. Profesori si boli vedoní, že vychovávajú pre národ nové pokolenie, ktoré
bude mať veľkú zodpovednosť v živote. Ich starosťou bolo nielen vyučovať, ale ešte viac včep-
vať študentom do srdca lásku k ideálom. Sem sa dostal i náš Matko.

Revúca bola chlapcom naozajstný rajon. Malí sa kde kúpať, zeniaky alebo kukuričné šúľky
piecť, berievkové palice vypalovať, s loptou hrať atď. Každý si mohol vybrať, čo sa mu páčilo.
Pravda, najkrajšia chvíľa bola, keď po skúškach prišli po nich rebrinákoni, aby ich odviezli domov
na prázdniny.

Matej po skončení štyroch gymnaziálnych tried hlásil sa na učiteľský ústav v Lučenci.
Ale neostal tu dlho. Vylúčili ho s inými pre "nevlastenecké zručšenie". Bol to osud mnohých
slovenských študentov na maďarských školách. Prešiel do Kláštora pod Znievom. Ako mu jeho spo-
lužiak Barinka píše, bol neohrozený Slovák. Maďarčinu volal mongolčinou. Svojich priateľov
učil slovenský pravopis. Rád mal prírodu a často chodil do hôr.

Po naturite sa hlásil za učiteľa do rodnej obce. Ľudia ho najprv nechcú, ale farár ich
prehovori. Bol svedomitý a prísny. Vyučovanie vždy začínal náboženskou piesňou. Nenal rád one-
skorencov a darubákov. Tých bil prútom, ktorý si sami museli vyrezať. Na skúške to muselo ísť ako-
by z vreca sypal. Po škole vypravádzal svojich žiakov v bošniackej čiapočke až na hradsú.
Zastal na noste a pozeral za nimi, kým sa porozchádzali.

Ľudia si ho ponaly oblúbili. Len niektorým sa jeho prítomnosť nepáčila. Neodťahoval sa
od nich. Vďačne sa porozprával s každým, najmä po nedeliach. Zaujímal sa o všetko, čo sa
v dedine stalo.

V jasencovskej škole začal písať. Ako? Mal pri sebe sestru, ktorá bola ešte slobodná. Večierkami sa pri petrolejevej lampe učil za stolom, kým sestra s priateľkami priadla pod peccou. Dievčatá si rozprávali všelijaké veselé historky. Ani sa im neprisnilo, že ich učiteľ počúva, ba ich rozhovory si značí. Ako sa začudovali, keď tu raz v Slovenských pohľadoch nájdú vytlačené všetko, čím sa bavili na prírodných. Okrem toho čítával i do vŕhne, kde sa chlapi schádzali, keď priniesli opraviť pluh alebo niečo iné. Tu tiež počul všeličo zo života dediny. Pravda, niektorí sa pohnevali na neho, keď v novelkách spoznali soba. Hrdina Rysavej jalovice, ktorý sa volal tiež Bencúr, chcel ho zapravotiť, že ho obrátil na posmech.

Dlho však ani tu neostal. Škultáty mu sponínal, že ho raz s Vajanským navštívil. Povzbudzoval ho vraj, aby myslel na niečo vyššie ako učiteľstvo. Zaiste i v ňom žila takáto túžba, lebo ako mu jeho synovec povedal! My Bencúrovci máme dobrú hlavu. V Šoproni doplní si maturitu a tým má otvorenú cestu pre vyššie štúdiá.

V Prahe sa musel starať sám o seba. Otec mu nemohol pomáhať. Trápil sa ako mnohí iní študenti: vyučoval slabších žiakov a veľa písal v ústach s fajkou na dlhom pipsári. Našli sa niektorí páni, čo prijali zadarmo jedného-druhého na byt a stravu. Aj on mal šťastie v tomto ohľade: penzišta Neureutter poldruha roka poskytol mu svoju pohostinnosť. To znamenalo pre neho nenalú pomoc. Ale veru boli dni, keď nebolo čo do úst položiť.

Okrem písania a štúdiá veľa času venoval sanovzdelávajúcemu spolku Detvan, ktorého bol štyri razy predsedom. Schôdzky mali obyčajne v hostinci. Vždy prišiel aj komisár. Boli to zväčša dobrí ľudia, ktorí upozornili našich chlepcov, že po úradnej schôdzke, keď oni odídu, môže sa slobodne porozprávať. V Detvane už Kukučina poznali. Pred rokom čítali jeho Rysavú jalovicu. Prosili ho, aby im prečítal niečo zo svojich prác. Tak prišli radom: O Michale, Na prílohu, Kanonická vizitácia atď. Radi ho počúvali. Ale všade počúvali aj jeho referáty a prednášky o dráme, o prekladoch, o kritike, o Tolstom atď. Pri kritike prizvukoval nebojácnosť. Maša je vraj priideálna, kým česká robí géniov. Za neho bol najväčší zápal a najviac dbali v Detvane o sanovzdelávanie. Od 90. roku nastáva iná éra. Prichádza Šrobár so svojím vyšľichteným svetom, ktorý bol nášmu Kukučínovi cudzí. Utiadne sa, v denie prepustí Šrobárovi.

Pre neho mal Detvan ešte iný životný význam: zachránil ho od krčny a od nočného túlania. Iní sa veru spustili. O jeho mravnom náchovaní jeho priatelia hovoria len pochvalne. Bol vraj tichý, hoci mal rád veselú spoločnosť. Hovoril sa, do politiky sa nemiešal. Bol veľmi jemnej povahy.

Slovenskí študenti vykonali ešte čosi s Detvanom a s národnými pesničkami, ktoré po schôdzkach spievali: získali Čechov, ktorí doteraz alebo vôbec nepoznali Slovákov, alebo mali trpkú výčitku v srdci! Preč ste sa odíhli? Českí spisovatelia sa začnú zaujímať o nás. Pokorný napíše svoje Potulky po Slovensku, Hrytek Cymbál a husle. Medzi Moravami nájdú veľa úprinných priateľov, ktorí ich ešte lepšie rozumejú a cítia spolu s nimi.

Roku 1893 končí štúdium medicíny. V ktorý smer sveta sa má obrátiť? Na Slovensku panuje surová päsť maďarského režimu. Okrem toho ako sám píše: "U nás nebolo vhodného miesta a ja zadĺžený nebol by nikdy vydržal ťažkosti začiatiu."

V Prahe u svojho dobrodincu p. Neureittera oboznámil sa s Markom Didolicom, ktorý prichádzal sem ako hosť a mal veľkoochod s výborným dalmatickým vínom. V čase, keď Kukučina promovali, uprázdnilo sa miesto obecného lekára v Seliciach na ostrove Brač. Didolic ho nahovoril, aby sa on uchádzal. Po niekoľkomesačnej praxi v nemocnici v Linní ide rovno na nové miesto, kde má zabezpečený veľmi slušný plat. Musí sa ponáhľať, lebo práve vypukla epidémia medzi detmi. Cesta ho vedie cez Bjeku. Na túto prvú morskú cestu mal nemilú spomienku. Loď, ktorá obyčajne potrebovala dvadsiť hodín do Splitu, borila sa s rozbúreným morom sedenadväť.

Brač je najväčší ostrov na Jadrane. Vínchrady, olivy a borovice dodávajú kraju života a zelene. Inak všade cvilajú sa do výšky holé biele kancuné vrchy, z ktorých dažďo pozývajú zem. Ľud sa živí obrábaním viníc, rybárstvom, kamenárstvom a kupectvom. Naokolo je more, ktorým sa mnohí púšťajú za šťastím do sveta. Niektorí sa nikdy viac nevrátia! zakotvia v Severnej alebo v Južnej Amerike. Nechce sa im vočne horiť so skalou a so skupou zemičkou, ktorú ľahko odnesie najmenšia vlna.

V Selciach Didoličovi traja bratia – starší slobodní mládenci, iba jeden bol ženatý, mal syna Petra a dcéru Petricu – prijali ho s otvoreným náručím a ponúkli mu svoje pohostinstvo. Kukučín vyše desať rokov ho užíval a odplácal sa zaň tým, že ih zadarmo liečil a do kuchyne dával dary svojich pacientov: výborné morské ryby, jahňatá a kozľatá.

Spočiatku ťažko mu bolo dorozumieť sa s ľuďmi, ale rýchlo sa naučil tamojšie nárečie, čo mu nemalo dopomohlo získať si dôveru chorých. Lekárne nebolo, musel si ju sám zriadiť doma.

Vykonávanie lekárskej služby bolo dosť namáhavé. K Selciam patrili prístav Sumartin, dediny Noveselo, Povelje, vzdialená až sedem kilometrov, rybárska osada Rastica a šesť menších pastierskych osád, všetko ďaleko na štyri až desať kilometrov. Na voze sa nedalo, okrem prístavu, nikde dostať, lebo neboli cesty. Do dedín viedli iba úzke a často krkolonné chodníky, o ktorých ktosi povedal, že sú to pirte, ktoré vychadili ešte Dikleciovne kozy. Tade bolo možno len na muliciach. Sú to zvieratá tvrdohlavé a plaché. Nie div, keď miestni občania na srdce kládli sprievodcov, čo prišiel po "šor" /pána/ doktora, aby dával pozor a držal mulicu za ohlávku, lebo beda mu, keď sa ich doktorovi niččo stane. Keď ho volali v zime do Povelje proti silnému vetru, Bore, priniesli so sebou pre neho vlnené prikrývky, aby neprechladol.

Kukučina mali ľudia všeobecne vo veľkej úcte a v láske, čo si veru i zaslúžil. Bol svedomitý lekár a veľký priateľ ľudu. Nikdy sa nevyhovárал, keď ho volali. Vedel aj potešiť a niekedy aj utíšiť rozvudené rodiny, keď sa mládenci medzi sebou pobili. Do svojho rozhovoru s ľuďmi vložil veľa tepla a srdca.

U Didoličov často sa schádzali vynikajúci Chorváti, najmä spisovatelia a básnici, ako : bratia Ostojičovi z blízkych Povelji, Dr. Tresić, Cipiko, ďalej Dr. Trumbić, prvý juhoslovanský minister zahraničia, slávny archeológ usgr. Bulić a iní. Rozhovory sa krútili zväčša okolo politiky. Beseda sa neraz predĺžila do noci, ba niekedy až do rána, keď prišiel host', čo musel čakať na parník v Sumartine, ktorý odchádzal o štvrtej ráno. Kde-tu sa hrali aj v karty. Kukučín sa nikdy nehral, ale rád "ponúhal" svohre – náročky zle. Keď prehral, mal z toho veľkú radosť. Ináč žil veľmi príkladným životom. V lete vstával o šiestej, v zime o siedmej, potom navštívil svojich chorých, ordinoval dona, a keď ho volali, šiel na vidiek.

Popoludní nikdy nespал, ani v lete. Utiakol sa do ordinačnej izbičky a obyčajne písal. Raz ho vyrušovali traja skoro slepí starci, ktorí sa prihlasno rozprávali pod jeho oblokom. Vzal malú striekačku a voľou ich postriekal. Jeden z nich vystrel ruku a povedal: Zdá sa, že začíná pršať. Druhí nato: Počme donov, prv, ako sa spustí dážď !

O jeho spisovateľskej činnosti dlho nikto nič nevedel. Až raz pani Neureutterová písala: "Som rada, že máte vo svojom kruhu nielen dobrého lekára, ale aj vynikajúceho slovenského spisovateľa." Tomu priznaniu sa najviac tešili bratia Ostojičovi v Poveljach, ktorí ho bližšie oboznávali s chorvátskou a talianskou literatúrou. Bol u nich vždy vítaným hostom, keď prišiel do mesta k chorým. V lete ho neraz zavolali za tichých krásnych nocí na rybolov. Vtedy sa vracal donov až druhý deň ráno – s koristou, čo mu venovali ako účastníkovi rybolovu. Tieto svoje zážitky opísal v novele Štedrý deň.

Na Okladi má tiež známu rodinu, ktorá mu dáva námet k najkrajšiemu románu Don v stráni. Je to rodina Vrsalovićovcov: matka s dvoma synmi. S Janislavom sa denne schádzavali. Prechádzali sa po záhrade alebo šli k moru na rybačku a kečať sa pri zájdení slnka v pohorí, ktoré sa strmo vypína z mora do výšky skoro dvatisíc metrov. Matka je v románe šora Anzula a Janislav Niko.

V Sumar te mal milého priateľa v osobe gvardiána P. Janoviča, ktorý vždycky počkal na noho s obedom, keď prišiel do nesečka k chorému. Bol to nevšedný znak úcty. On to bol, ktorý raz v záhrade odtrhol kvet pomarančovníka a podal ho so slovami: Daj te svojej Ine", t.j. Perici. Inak o jeho známosti nik nevedel na celom ostrove.

V sanom nesečku veľmi zadbrel bol so staručkým farárom Margetišom. On je ten Roko v románe Don v stráni. Stal sa neskôr kanonikom. Po ňom prišiel Štanbek, ktorý ho r. 1904 sobáčil. Za neho sa stala aj iná vážna zmena v Kukučínovom živote : návrat do Cirkvi. O tomto kroku sa nový farár takto vyjadril: "Dr. Bencúr, odkedy sa stal katolíkom, riadne chodil v nedele a vo sviatky na sv. on-že . Dr. Bencúr z presvedčenia plnil svoje povinnosti, on bol istotne presvedčený katolík.

Ako vysvetliť tento obrat? Isté je, že Kukučina nikto nenútil, ani nenahováral konvertovať. Ktože by ho bol nútil? Ťobyčajní ľudia? Tí ani nevedeli, akého je vyznania. Boli radi, že majú dobrého a svedomitého lekára, ktorý sa neženie za peniazmi. Doháči alebo inteligentní? Vtedy panoval všade liberálny duch, ako to jeho pani výslovne spomína, preto nenôže byť ani reči o tom, žeby mu bol niekto čelom sponenul takéto vnútornú vec. A jeho povný charakter by ani nebol strpel, že by sa mu bol čuží zamiešal do svedomia.

Príčina a koréň tohto kroku vŕzí ľbšie. Kukučín pochádzal z opravdive kresťanskej rodiny. Sám som poznal v svojom rodisku evanjelické rodiny, ktoré žili ozaj po kresťansky. Neboli nijak proti katolíkom a milovali jednako každého. Kukučín nikdy nehovorí o katolíckej cirkvi alebo o jej veriacich s posnechom. Naopak, povzbudí sa, keď vidí v kostole klačať mužského a modliť sa. S úctou píše aj o Sedenbolestnej. V jeho spisoch je čosi neobyčajne povznášajúceho: tu všetko dýcha čistotou, úprimnosťou, živíivosťou a láskou - vanie z nich čosi z Božieho ducha... Nemožná vec, aby si Boh nevšimol také čisté a špachetné srdce. Preto mu dal milosť odstrániť všetky prekážky. U Kukučina bola konverzia ozaj korunou a výsledkom jeho hlbkej viery a dôsledného kresťanského života. Nepoznal nijakú nenávisť. Bol skromný, tichý; bol milý ku každému, najmä k chudobným a chorým. Nikto nepočul od neho nepekúne slovo. Kto ho poznal, musel si ho obľúbiť. To bola všeobecná láska o ňom na Brači.

Neprestáva myslieť na návrat medzi svojich. Štultýty mu raz píše, že v Mikuláši sa uprázdnilo miesto súkromného lekára. Poruší sa s Pericou, či by šla s ním. Ona prikývla. Vybral sa teda na Slovensko. Aké bolo však jeho sklamanie, keď zbadal, že tu majú svojho človeka a jeho nechcú! Opustil Mikuláš navždy. Svojej vyvolenej povedal, že miesto prepustil inému. Perica ani netušila jeho bôľ, ktorý ho zožieral. Stal sa ešte uzavretejším a viac slovenské veci ani nespomínal. Spev a písanie ho potešovali a posilňovali na duchu. - Po istom čase vidí, že i na ostrove majú už lekára-rodáka. Keďže sa nechce dostať do škriepok, ktoré povstali medzi rodinami, rozhodne sa odísť do Južnej Ameriky, kde ho chorvátski vystaňovalci volajú. Chce si usporiť na staré dni, aby mohol bez starosti žiť a písať.

Ľudia banovali za ním, lebo poznali jeho svedomitosť a obetavosť. Vysoko si ho vážili aj pre jeho nežistnosť. Honorár bral veľmi malý. A niektorí ani ten nezaplatili. Keď videl veľkú chudobu, tam sám doniesol zadarmo lieky. Pritom potešil chorého ako najlepšia matka.

Roku 1907 pohl sa do Ameriky. Ako zostúpi v Buenos Aires z lode, dozvie sa, že jeho lekársky diplom tu neplatí. Čo robiť? Postáva iné, ako čenu poslať do Punta Arena k príbuzným a sám sa učí španielsky a znova skladá skúšky. O rok bol hotový. Pobral sa za manželkou a ostal tam ako lekár. O krátky čas získal si dôveru ľudí. Prichádzali nielen vystaňovalci, ale i tamojší otyvatelia, ba i polodiví Indiáni z Patagónska, ktorí boli vďační pacienti, lebo platili zväčša kožušinami a prikrývkami z jemnej vlny. Okrem ordinovania pustil sa i do podnikania a gazdovania. Stal sa podpredsedom banky vo Valparaiso a spolunajiteľom ovčej farny v Patagonii. To boli dve miesta, kde časom cestoval. Hoci poľnobie je tu drsné, jeho oravská nátura znášala ho veľmi dobre: za celý čas, čo tu strávil, nebol chorý.

Okrem toho venoval sa rozličným spolkom, najmä dobročinným a národným. Keď sa oblcha nysli zatiahla, vedel hovoriť ľudu a vliat doň nádeje a potechy. Pravda, svoje sily venoval najviac chorým ako lekár mesta a Červeného križa. Noviny La Union pekne píšu o jeho činnosti. Jemu vraj bolo jedno, či ho volali k behatému alebo chudobnému, či ďaleko alebo blízko, či vo dne alebo v noci. Len palicu bral vždy so sebou. Často celý zablatený prichádza do najodľahlejších kútov sveta. Jeho príchod je - slnkom pre chorých.

Pisateľ dobre spoznal jeho činnosť. Spomína len jednu udalosť. Akýsi robotník námornej spoločnosti ťažko ochorel v noci. Bola práve tuhá zima. Volajú blízkych lekárov, ale tým sa nijako nechce z teplej postele. Rozhodnú sa ísť po staručkého Bencúra. Zazvonila. Vyjde jeho pani. Vraj pred chvíľou prišiel ustatý a praraznutý. Vypil lipový čaj a ľahol si. Ale ide sa ho sprýtať. - "Doktor už vstáva, počkajte chvíľku!" - Keď sa zjaví vo dverách, prosia ho o prepáčenie. - "Anaože by som bol lekárom, koby som sa nestaral o chorých?"

Po hodinovej chôdzi po blate došli do predmestia Oskar Viel a vkročili do domu, v ktorom svietili sviečky. Chorý leží na jednej posteli, troje detí bledých ako stena na druhej a strašne kašľú. Prezerá chorého a vidí, že je celkom zdravý. Pýta sa ho, prečo sa pretvára? Rozplakal sa: "Som už oddávna bez roboty a deti sú choré, tenor umierajú, preto som neváhal urobiť sa chorým, aby som v mene ľudskosti nohol k sebe pozvať lekára." Na kolenách ho prosil, aby mu odpustil a neopustil. Doktor poučil matku, ako má opatrovať choré dievky a otca poslal do lekárne s receptom, do ktorého mu vložil 50 pesos. O šiestej ráno sa vrátil domov, ale napeludnie zas bol pozrieť na tých pacientov. Za liečenie neprijal ani balier. Takýchto prípadov bolo vraj veľa za jedenaťväťsať rokov.

Po vojne, ktorá jeho národu priniesla slobodu, zasa myslí na návrat domov. Začne písať Patagónske črty a zbierať materiál pre najväčší román zo života juhoslovanských vystaňovalcov: Mat' volá. Lenže hospodárske pomery sa zhoršili. Farma utrpela škody a vlna stratila na cene. Roku 1922 poverí spolunajiteľa správou celej farny a poberá sa do starej Európy.

Pred odchodom usporiadajú ustanovizne, v ktorých pracoval, rozlúčkovú slávnosť, aby mu vyjadrili svoju povďačnosť a svoj žiaľ nad jeho stratou. Sám guvernér Punta Arenas a starosta mesta ako aj mesta Porvenir z blízkej Ohnivej zeme prišli sa s ním rozlúčiť. Priateľ horespomenutej udalosti ledva vedel zakončiť svoju reč pre slzy, lebo vedel, že v ňom strácajú dobrodinca chudobných. V deň odchodu ohromný zástup sa dostaví k lodi okrem vyslancov spolkov. Tlač dlho píše o ňom.

Radosť mu žiarila z očí, keď prišiel do vlasti. Chcel sa trochu poobzerieť, potom odpredať majetok a žiť samostatne medzi nami a písať. Politické pomery ho však zarmútili a znechútili. On chcel zachovať reč, tradíciu ľudu a na tom budovať. Dedina sa tiež zhumplovala. Čo bude s národom, ktorého kerene načnú červy? Znechutený opúšťa Slovensko a cestuje do Dalmácie. Ale i tu veľké zmeny. Dokončí román Mat' volá a čaká na chvíľu, keď môže odpredať majetok a byť samostatným.

Kukučínova nádej sa však nesplnila. Podľa nového čilského zákona majiteľ musel byť dona. Znova sadá na loď, ale o tri mesiace sa vracia pre manželkinu chorobu. Nejaký čas býva v Záhrebe, potom prejdú do tichého Lipíka. Bývajú u Krznaričovej, ktorej malá Verica ho obveseľuje. Poštu mu donáša, rozrezáva časopisy, strihá osmičky, aby mal na čom písať. Študuje píše, vyfajčiac pritom štyri cigaretky denne. Niekedy matka Verica sadne za klavír a zahrá mu niekoľko slovenských pesničiek. Inokedy zas on začal rozprávať o Slovensku alebo o študentských kúskoch. Vtedy sa všetci smiali, až sa chytali za boky.

Kukučín v apríli roku 1926 ochorel na zápal pľúc. Dva týždne ležal doma, potom sa dal odviezť do nemocnice. Bol dobrý pacient, spokojne znášal svoje bolesti. Posledné slovo "chvála" povedal kňazovi a vydýchol svoju šlachetnú dušu 21. mája.

Pochovali ho na cintoríne Mirogoj v Záhrebe 25. Mája o 10. hod. Prišli zástupcovia juhoslov. ministerstva kultu, banátskej rady, čs. konzul, slovenská delegácia a iní. Jedenásť rečníkov spomínalo jeho nevšedné dary a pekné mravné vlastnosti.

V Chile, v Magallanes /predtým Punta Arenas/, kde najdlhšie účinkoval, zádušnú sv. omšu za neho slúžil biskup v prítomnosti krajského náčelníka, vysokých úradníkov verejnej správy, delegácie Červeného kríža a ostatných spolkov. Po sv. omši bola kázeň. Kazateľ vyzdvihol najmä jeho milosrdenstvo a patriotizmus. Nielen telo liečil, ale i dušu. Mnohí mu ďakujú za svoje spasenie.

Noviny La Union píše o ňom: "Bol príkladný lekár ... jeho misia bola sta misia svätých, všetkého sa zriekajúcich apoštolov, ktorí podávajú ruku núdzu trpiacim, bdejú nad chorými, dvíhajú padlých, a kde našiel slzy, tam dobre vedel nájsť slová útechy a srdečnosti, vedel potešiť ubiedených a smutných v akejkoľvek chalupienke."

Iné noviny píše: "Dr. Bencúr je svätec... On je dokonalá dobročinnosť. Tento priateľ a mlčanlivý slaviansky lekár mal takú jennú a harmonickú dušu, ako božský hrtan slávika. Dr. Bencúr je hrdina. Ak by Jehova zoslal na mesto strašného anjela, ukázali by sne na Bencúra a boli by sne zachránení ..."

Bonačić – Dorić vyzdvihuje jeho neobyčajnú skromnosť, jeho vzdelanosť, "una grandeza y nobleza de alma y de corazon", veľkosť a šľachetnosť duše a srdca. Zo svojho povolania robil apoštolát. Manželka tiež vynikala po jeho boku činnosťou. Rozumela ho ako málokto. Videla v ňom "alma mystica", mystickú dušu. Bol veľký človek v každom ohľade.

Dr. Bencúr patrí medzi najkrajšie slovenské charaktéry, aké poznáme. Svojou skromnosťou, vzdelanosťou, jednosťou a nezištnosťou stojí vysoko medzi nami. Jeho dobrota je naczej hrdinská. Tak sa obetovať za chudobných a opustených, toľko dobrého robiť, ako on robil jednotlivcom a celým spoločnostiam, to môže iba človek, ktorý čerpá svoju silu z najčistejšieho a z najbohatšieho prameňa. Uznáva to sám, keď píše: "Ja som človek povahy veľmi hrdzavatej – čo ako smiešne sa to v ústach doktora vyníma – človek, ktorý verí v Boha a spolieha sa naňho, že on vie najlepšie, čo slúži k nášmu dobru, nech on sám riadi teda tú krehkú loďku mojej existencie. A ver mi, nikdy nedolahol na mňa okaním zúfania ani beznádejnosti, ani tu, ani nikde. Ja som dnes tuná, taký veselý, bez všetkej afektácie veselý, ako len človek bezstarostný môže byť veselý, ktorý neskľamal sa v ničom, ani v jednej svojej nádeji, ba prijal sto ráz viac, než zaslužil a desať ráz viac, než sám očakával."

Treba nám úprimne ďakovať Bohu, že nám dal takého vzácneho spisovateľa a charakterného človeka, ktorý nám svieti svojím pekným, hrdinským príkladom.

Za života nemohol byť medzi nami, aspoň po smrti odpočíva medzi svojimi na martinskej cintoríne.

V Ž D Y J E M Á L O Č A S U

Rozhovor s Mečislavom Razíkom o Cirkvi v Československu. Bol uverejnený v poľskom katolíckom týždenníku *ŻAD*, č. 43 /23. októbra/ a videl ho redaktor Artur Michalski.

– Žijete v Brne na Morave. Ako katolícky veriaci človek sa veľmi aktívne angažujete v cirkevných záležitostiach. V povojnových rokoch ste boli generálnym tajomníkom Katolíckej akcie v Československu. Mohli by ste sa bližšie predstaviť poľskému /ale aj českému a slovenskému, pozn. prekladateľa/ čitateľovi?

– Narodil som sa roku 1920, teda v tom roku ako Karol Wojtyła. Môj otec bol Poľiak z Źvova. V prvej svetovej vojne bol ranený a ležal v Brne v lazarete a tu spoznal noju matku. Do Poľska nemal sa ku konu vracat', bol sirotou. Z toho manželstva sme boli dvaja synovia. Môj už nežijúci brat bol knazom. Roku 1947 som sa stal generálnym tajomníkom Katolíckej akcie. Bol som blízky spolupracovníkom s.p. kardinála Jozefa Berana. V tom čase pôsobili ešte mnohé predvojnové katolícke organizácie a hlavnou úlohou, ktorú sme si ustanovili, bolo koordinovať spoluprácu medzi nimi. Dosiahnutie však pomernej jednoty v dosť diferencovanom prostredí vždy vyžaduje veľa trpezlivosti a času a nám veľa času neostávalo. Prišiel rok 1948. Pre Cirkev nastali ťažké časy. Zlikvidovali sa všetky katolícke organizácie, všetky vydavateľstvá museli skončiť svoju činnosť. Konali sa aj rokovania medzi biskupským zborom a vládou, ale neprinesli nijaké pozitívne výsledky ...

– Nastali teda ťažké časy.

- K prvým procesom došlo roku 1949. Veľa aktívnych kňazov a svetských činiteľov uväznili, súdne výroky boli vysoké. Ja som stál pred súdom ako vaticánsky špión a "pomocník zradnej hierarchie". Spolu so mnou súdili 10 osôb, z čoho pre siedmich sa žiadal trest smrti, našťastie na takéto trest ich neodsúdili. Najvyšším výrokom bolo 22 rokov a najnižším 13 rokov. Ja som dostal 15 rokov. Polahčujúcou okolnosťou bolo, že som mal štyri deti.

- Aké boli realie väzenského života ?

- V prvých rokoch, do Stalinovej smrti, situácia bola veľmi ťažká. Šírili sa správy, že budeme vyvezení do Sovietskeho zväzu. Roku 1953 došlo k prvej amnestii, ktorá sa týkala len veľmi úzkej skupiny ľudí. Vtedy sme pocítili určitú atmosféru uvoľnenia. Boli sme už pre-sveččení, že sme si svoje odsedeli doma, vo vlastnej krajine. V prežití ťažkých väzenských rokov pomohlo nám pristupovanie k eucharistii. Pravdaže, všetka náboženská prax bola zakázaná, ale i tak sme si dali rady. Vždy bolo nejaké spojenie so svetom za múrami pracovných táborov. Mnoho ľudí nám pomáhalo. Postávali sme potajomky víno a hostie, aby sa mohla konať sv. omša. Bolo to pre nás veľmi dôležité a dodávalo nám sil. Nielen možnosť prijatia eucharistie, ale aj to, že toľko ľudí rizkuje, aby nám pomohli. Sv. omšu kňaz konal úplne sám, lebo nebolo možné sa zhromažďovať. V tom čase sme sa my duchovne spojili s celebrantom. Mali sme roznošené liturgické texty. Eucharistiu sme si rozdeľovali sami medzi sebou, lebo bolo vylúčené, aby medzi nás prišiel kňaz. Kúsky konsekrovaného chleba sa zabalili do papiera a odovzdávali sa ďalej. Nikdy nedošlo k znesväteniu.

- Z väzenia ste vyšli roku 1960, teda ste tam boli desať rokov. Roku 1968 sa začali pokusy s rehabilitáciou ...

- Hoj, za Pražskej jari sa začalo s rehabilitačnými procesmi, ale veľmi rýchlo sa s tým skončilo. Ja som sa však zriekol tejto možnosti, keď sa ukázalo, že nie súd, ale ja mám dokazovať svoju nevinu. Predsa to je absurdum !

- Rok 1968 zmenil niečo na možnostiach činnosti Cirkvi ?

- Hej, ale na veľmi krátky čas. Taký je už osud Cirkvi v Československu, že vždy je málo času, aby sa roztiahli krídla. Došlo vtedy k niekoľkým iniciatívam na medzidiecčnej úrovni, biskupi boli uvoľnení z internovania, ale arcibiskup Beran musel opustiť vlasť, a to bez možnosti návratu. Každým rokom ubúdali biskupi a zostali sme bez pastierov. V takej situácii je veľmi ťažko pracovať, lebo niet autority, niet kormidelníkov. A tak je to aj dnes, väčšina diecéz nemá biskupov. Napr. brnenská diecéza nemá biskupa od roku 1972. /Na Slovensku napr. spišská diecéza nemá biskupa od roku 1949/. Dúfame však, že teraz ťažké rozhovory medzi Vatikánom a vládou v Prahe prinesú určité výsledky. Za to sa vrúčne modlíme a na ten úmysel obetujeme naše náhly a utrpenia.

- Zatiaľ čo sa situácia inštitucionálnej Cirkvi nevelmi zmenila, v poslednom čase už viac rokov pozorovať dost silný vzrast náboženského života. Ako sa pozeráte na tento zjav? Od kedy možno pozorovať či hovoriť o určitom prelome v povedomí veriacich ľudí alebo aspoň ich časti?

- Určité oživenie skutočne je zrejmé a nastáva hlavne medzi mládežou a inteligenciou. Mladí sa hrnú do kostola hľadajúc zmysel života. Rastie počet osôb, ktoré sa dávajú krstiť v dospelosti a teda kresťanstvo si veľmi uvedomelo. Vznikajú neformálne skupiny. Je to naša nádej. Pričom možno hovoriť o určitých regionálnych rozdielnostiach. Napr. na Slovensku je religiozita viac ľudová, ale v Čechách, ktoré sú viac zlaicizované, tak tam má kresťanstvo elitárny charakter. Prelomným bodom, na ktorý sa pýtate, boli azda cyrilo-metodovské slávnosti na Velehrade s účasťou kard. Augustína Casareliho a veľkých zástupcov veriacich. Ľudia vtedy volali na slávu a česť pápeža a prejavili túžbu, aby Ján Pavol II. prišiel do Československa. Podobná manifestácia náboženského citu a povedomia prebiehala toho roku v Prahe na slávnosti ku cti bl. Anežky. Katedrála sv. Víta bola preplnená, hoci toho dňa zvlášť ťažko sa bolo tam dostať. Po sv. Očši ľudia sa zhromaždili pred arcibiskupským palácom. Kardinál Tomášek vyšiel vtedy na balkón. Zhromaždení mu pripravili veľké ovácie. Z iniciatívy veriacich sa začali spontánne modliť na úmysel svojho arcipastier a pokľakli si. No väčšci to nespravili. Kto vie, či neprišli sem z celkom iných dôvodov?

- Osobitným znakom renesancie religiozity v Československu je veľká angažovanosť laických veriacich. Oživenie prichádza akoby zdola. V čom sa prejavuje činnosť svetských veriacich a s akými ťažkosťami sa stretáva?

- Aktivita laikatu je skutočne veľká, ale veľmi obmedzovaná vonkajšími činiteľmi, keďže štát za Cirkev pokladá iba kňazov. Ťažkosťi zväčšujú fakt, že nie medzi všetkým duchovenstvom je dostatočné porozumenie pre činnosť laických veriacich. Časť kňazov totiž patrí do organizácie "Pax in terris". Sú to tzv. "vlasteneckí kňazi" a tí sú proti angažovaniu svetských veriacich. Ak uvážime, že na každé cirkevné miesto kandidát musí mať súhlas úradných, štátnych činiteľov, ktorí podporujú kňazov z "Pax in terris", z toho vidieť, aká ťažká je situácia. V poslednom čase z iniciatívy svetských veriacich možno uviesť modlitbové zhromaždenie v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí v marci t.r. /na tomto mieste je zásah poľskej cenzúry - je vynechaná časť odstavca, pozn. prekladateľa/. Ďalšou významnou iniciatívou z poňatu svetských veriacich je vyhlásenie noveny pred tisícročím ľudeníckej smrti sv. Vojtecha. Každý rok má svojho patróna a motto z evanjelia. Tento program je tak zostavený, aby nastolením a rozborom problémov morálneho individuálneho a spoločensko-sociálneho života slúžil obnove kresťanskej pospolitosti národa.

- Novena na počesť sv. Vojtecha bola ohlásená aj v Poľsku.

- Sme veľmi vďační za to poľskej Cirkvi; má to totiž nielen vnútronárodný, ale aj medzinárodný rozmer. Svätý Vojtech je takou postavou a osobnosťou, ktorá môže predstavovať symbol duchovnej integrácie Strednej Európy.

- Nemyslíte si, že rastúca teplota náboženského života v Československu má určitú spätosť s terajším pontifikátom ?

- Tento fakt má iste význam. Veriaci vedia, že Ján Pavol II. veľmi dobre pozná a chápe našu situáciu. Sme vďační Sv. Otcovi za homíliu, ktorú povedal v Hniezdne roku 1979 a najmä za slová: "Milé, že vidím tu pred očami tento nápis: , Otcé ...' v bratskom jazyku, v jazyku sv. Vojtecha: "Pauzuj, Otcé, na své české děti ...". Nemôže tento pápež, ktorý nosí v sebe Vojtechovo dedičstvo, zabudnúť na tie deti ! A nemôžeme my všetci, drahí bratia a sestry, ktorí nosíme v sebe to isté Vojtechovo dedičstvo, zabudnúť na tých našich bratov !"

- Verím pápežovmu posolstvu nechceme na vás zabudnúť. Čo my, Poliaci, podľa vašej nienky môžeme urobiť pre Cirkev v Československu ?

- Prosíme našich bratov v Poľsku, aby sa na úmysel Cirkvi u nás veľa modlili a obetovali námahy svojho neľahkého života. Prosíme aj o to, aby spolu s nami sa dobre pripravovali na miléniun smrti sv. Vojtecha. Sme vďační opoľskému ordinárovi, biskupovi Alfonzovi Noosolevi za list, ktorým vyzval veriacion k modlitbám a solidarite s našou Cirkvou. Ďakujeme aj za podporu, ktorú prejavuje voči nám poľský národ.

Spracoval prof. Štefan Kotulec

O B S A H

Reholné spoločenstvo a svet	2
Slováci	9
Martin Kukučín	22
Vždy je nále času	27